

FIATALOK

**A romániai új magyar nemzedék folyóirata.
Szerkeszti: LÁSZLÓ DEZSŐ**

CLUJ, VI. ÉVFOLYAM. 1936. III.—IV. NEGYED. ŐSZI—TÉLI SZÁM.

FŐMUNKATÁRSÁK: Balázs Ferenc, Bíró Sándor, Debreczeni László, Demeter Béla, Dsida Jenő, Haáz Ferenc, dr. Jancsó Béla, László Dezső, dr. László Ferenc, dr. Parádi Kálmán, Pálffy Károly, dr. Szilágyi Olivér, Tonk Emil, dr. Váró György.

KIADÓHIVATALI TITKÁR: Simkó Ferencz.

TARTALOM:

Szükségletek mértéke szerint	73
László Dezső: Kisebbségi művelődésüirk ügye	74
Pálffy K.: A kisebbségi népnevelés erkölcsi vonatkozásai	85
Tonk Emil: Szociális betegségek Transilvaniában	101
Csillámok a homokban	112
Kosztolányi Dezső.	116
Főiskolás élet	120

Szemle:

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Cluj, Str. Kogălniceanu 13 szám. Földszint. Kéziratok és a lap adminisztrációját érintő levelek a szerkesztőség, illetve a kiadóhivatal címére küldendők.

ELŐFIZETÉSI DIJAK: Belföldön főiskolai hallgatóknak félévre 40 Lei, egész évre 70 Lei, tanítóknak is 70 Lei, másoknak félévre 70, egész évre 120 Lei, Magyarországon: 1935. január 1-től kezdve 5 pengő, főiskolásoknak 3 50 P., Csehszlovákiában egész évre 40 csehkrona, Jugoszláviában egész évre: 70 dinár.

Magyarországi főbizományos: „Stúdium“ könyvesbolt, Budapest, Kecskeméti-u. Magyarországi előfizetési díjak általa is beküldhetők. Csekszámla: 4041.

Pénzküldemények László Dezső szerkesztő címére küldendők: Cluj, Str. Cogaľniceanu 16. Református kollégium.

Szükségletek mértéke szerint.

Évfolyamzáró jelen számunktól kezdve olyan cikkeket és tanulmányokat fogunk közölni, melyek országunk magyarságának legfontosabb kérdéseit vizsgálják meg. Ezt a vizsgálatot sokan sokféle szempontból végezték és végzik. Egy szempont azonban hiányzott eddig. Még nem vizsgálták meg alapvető kérdéseinket, s azok jelen állapotát abból a szempontból, hogy *milyen szükségletet töltenek be országunk magyarságának életében*. Egy népközösség élete hasonlatos egy élő szervezet életéhez: életszükségeit betöltésére szerveket alakít, s azok a szervezetben rendeltetést betöltve maguk is élnek. Kérdéseinket ezután ebből az alapvető, de eddig elhanyagolt szempontból kívánjuk megvizsgálni.

A szükségletek, mint minden emberi: relativek. A jómód és elfinomodás különleges igényeket is nevel, amik nélkülözhetők. De három igény minden embernek és minden népnek legszűkebben vett életszüksége, ami nélkül nincs emberi élet. Ez a három: a kenyér, a kultúra és az egészség.

A *kenyér*, a megélhetés nem öncél, de nélküle nincs gazdasági alapja a kultúrának és nem lehet hatásosan védeni az egészséget.

A *kultúra* nemcsak lépéstartás az emberi művelődés fejlődésével. A kultúra: egy sajátos lélek, sajátos és más által nem pótolható érték kifejezése.

Az *egészség*: a testben adott valóság. Aminek megvédése nélkül elpusztul a még oly gazdag és még oly művelt nép. A sajátos lélek sajátos biológiai alapja.

Egyikük nem előbbrevaló, mint a másik. Egymás nélkül meg nem lehetnek s egymást kiegészítő folyamataikban együtt adják az *egész* életet. Amelyre minden ember és emberi közösség törekszik. Irányító szerepe a kultúrának azért van, mert gazdasági és egészségügyi törekvésnek is előbb öntudatosodnia kell, míg tevékenységet irányíthat. Ez az öntudatosodás: lelki munka.

Ez a szükségletszerinti számbavétel azonban csonka lenne, ha kérdéseinket nem vizsgálnánk meg azoknak az életvalóságoknak szempontjából is, amelyeket mai életünk, országunk kérdéseivel való összefüggésünk és az együttélő többségi és többi kisebbségi néppel való állandó és ezerféle kapcsolat és kölcsönhatás jelentenek. Az országos kérdésekkel és az együttélő népek kérdéseivel való számos összefüggés nélkül csak egy meghamisított, vagy töredékvalóságot adnánk. Enélkül az élettevékenységek lehetőségeit megmutatni nem tudnánk.

Ez a számunk kultúránk és egészségünk néhány alapvető kérdésével indítja meg sorozatunkat. Hasonló jellegű gazdasági cikkeink helyhiány miatt jövő évfolyamunkban fognak megjelenni.

Kisebbségi művelődésünk ügye.

Irta: László Dezső.

I.

Cikkem címében szándékosan használtam a „kultura”, vagy „műveltség” szó helyett a *művelődés* kifejezést, ezzel azt akartam jelezni, hogy az, amiről beszélni akarok, nem valami befejezett, kész adottság, hanem *élő folyamat*. A műveltség szóban az ige mult idejű melléknévi igeneve képezi a tövet, a latin kultura kifejezés alatt is általában a műveltséget, vagy annak értékeit szokták érteni. Én határozott hangsúlyt akarok tenni arra, hogy itt nem befejezettségről, nem kialakult értékekről, hanem életfolyamatról van szó, ezért is beszélek *ügyről*, a művelődés ügyéről. Az ügy kifejezés ugyanarra mutat rá, amit a művelődés fejez ki a műveltséggel szemben, de azt is hangsúlyozza, hogy művelődésről csak ott lehet beszélni, ahol azt emberek és közösségek ügyeként tudják felfogni. Az igazi művelődésnek olyan emberekre van szüksége, akik azt mint maguknál nagyobb ügyet tudják vállalni és hordozni. A művelődés emberei nem multban kialakult értékeket védenek, hanem azt az ügyet szolgálják ma, amelyből a multban értékek nőttek ki. Más szóval én a művelődés ügyét a megállitottságtól, a muzeumszerűségtől szeretném megszabadítani. A kihalt görög, vagy latin nép műveltségéről, vagy kulturájáról egészen nyugodtan lehet beszélni, mert az valóban a múlté, tehát megállitva szemlélhető. Végül a cím harmadik kifejezése: „*kisebbségi*” szintén erre a folyamatosságra, életszerűsége utal. A kisebbségi létforma alig másfél évtized óta lett a magyar művelődés meghatározója. Kisebbségi műveltség még nincsen, hanem van egy folyamat, amelyben benne él egy művelődési igénnyel rendelkező néptöredék. Itt éppen arról van szó, hogy mennyiben lehetséges nemzeti művelődést végezni kisebbségi keretek között. A cím tehát kijelöli a témát: *számba kell venni azokat a külső és belső lehetőségeket, amelyek között a mi nemzeti művelődésünk*, mint a kisebbségi életsors keretei közé szorított ügy szolgálható.

Most világosabban meg kell állapítanom, hogy *mit értek művelődés alatt?* A művelődés alapja az ember *lelki természete*. A világban élő emberre hat a világ, míg az állat ösztönösen hat vissza ezekre a hatásokra, addig az ember lelki természetéből kifolyólag uj és uj öntudatos lépéseket tesz, hogy a világ ellene érvényesülő hatásait legyőzze, sőt a maga javára fordítsa. Emögött a visszahatás mögött az ember lelki valósága áll, ez a lelki valóság egyfelől a világ természeti erőit uj formákba, alkotásokba csoportosítja. Az emberi léleknek ezeket az alkotásait szoktuk *civilizációnak* nevezni (lakás, ruházat, közlekedési eszközök, szerszámok, gépek,

telefon, rádió stb), másfelől az emberi lélek olyan belső, szellemi magatartásokat végez, amelyek alkalmas *lelki* tartalmat és kifejezési formákat adnak a világgal szembeni harcra. Mi most művelődés alatt ezt a második vonatkozást értjük. Az ember mindennek előtt igyekszik a világot *megismerni* és a világról alkotott ismereteit kifejezni, hogy így a világot jobban ismerve azzal szemben sikeresebben tudjon fellépni. Az emberi léleknek ebből a megnyilvánulásából született meg mindaz, amit röviden *tudomány*nak szoktunk nevezni. Az emberi lélek azonban a tudományos magatartás mellett képzelő ereje segítségével hasonlatszerűleg *ujra is alkotja* a világot és önmagának a világhoz való viszonyát, ebből a tevékenységből áll elő az ember *művészete*. Az igazi művészetben a valóság hasonlatszerű, sűrített képét kapjuk, sugalló erejü figyelmeztetések az élet kérdései, vonatkozásai felől. Az emberi élet kezdettől fogva *közösségi élet*, az ember az általa szerzett legprimitívabb ismereteket is közölte társával, vagy felhasználta a másik ember ellen, hasonlóképpen művészetével is a másik ember felé fordul. Itt áll előttünk az emberi művelődés két eddig ismertett ágát: a tudományt és művészetet összekötő emberi gondolatközlési formának, a beszédnek és írásnak a kérdése. A *nyelven* kívül azonban van egy másik összekötő vonása is az emberi lelki művelődésnek és ez nem más, mint az a törvényszerűség, amellyel az együttélő ember *szabályozni* akarja közös viszonyait. Így áll elő a társadalmi életet szabályozó emberi *erkölcs* és *törvény*. Végül az ember művelődésének eredményét, most már mondjuk így, megszerzett műveltségét mindig *át akarja adni* utódainak is, hogy azok a művelődés folyamatába a már megtett út eredményeivel felszerelve állhassanak be. Ebből a szükségből áll elő a művelődés újabb közösségi vonatkozása: *a nevelés*. Végeredményében tehát művelődés alatt értjük a tudományt, művészetet, nyelvet, erkölcsöt és nevelést. Éppen csak rámutattunk ezek előállítására az ember életében, hogy így előállításuk egyik szempontját megmutassuk. A mai ember életében ezek a művelődési vonatkozások még inkább közösségiek lettek mint a primitív ember életében és szorosan összekapcsolódtak a közösségi élet formáival és ezek között legelső sorban a nemzeti és állami étellel. A kisebbségi életben éppen az a legnagyobb probléma, hogy az államhoz való tartozás egyben nem jelenti a népi közösséghez való tartozást is, a kisebbségi népek kétféle művelődésben kell résztvenniük. Másfelől az emberi élet mai fokán a civilizáció és művelődés kapcsolatai is hovatovább mind szorosabbá válnak. A művelődés emberei csak úgy tudják hivatásukat betölteni, ha minél inkább rendelkeznek a külső civilizáció feltételeivel. A régi író maga mondta el vándorlásai alatt a költeményeit, amelyek a szájhagyomány útján mentek át az újabb nemzedék tudatába, később másolás által terjedtek a művek. Ma az íróknak könyvkiadó vállalatra, rádióra, a zenészeknek költ-

séges hangszerekre, vagy koncerttermekre stb. van szüksége, hogy megvalósíthassa hivatását. A kisebbségi sors pedig mennyi ilyen külső lehetőséget von meg a kisebbségi íróktól és művészekről. Ma igazi művelődés-fejlesztésről csak akkor lehet beszélni, ha a művelődési mozgalom mögött egy a civilizáció minden értékével felszerelt, rendezett társadalom áll, viszont ennek hiánya éppen a kisebbségi sorsban megdöbbentő.

A művelődésnek tehát nagyon sok vonatkozása van. Két-ségkívül leglényegesebb vonatkozása azzal a népi közösséggel való kapcsolata, amelynek sorsáért küzd. Ennek a kapcsolatnak egyfelől belső, másfelől külső feltételei vannak. Az igazi művelődésnek meg kell mutatnia, hogy valóban azért a közösségért szolgál, amelynek élére áll, tehát a kapcsolatban a legfontosabb ez a belső lelki azonosság, azonban ebben nem mérül ki a kapcsolat, mert a kapcsolat-fenntartásnak meg vannak a *külső szervezeti kérdései* is. Ma újságra, rádióra, vetítő gépre, könyvekre, stb. van szükség, hogy ezt a művelődési munkát végezni lehessen. A második nagy kérdés a *tartalom* kérdése. Mi a művelődés sokágu tőkéjének a tartalma, amely gyümölcsseit meghatározza? Végül ma minden művelődés *más művelődési mozgalmakkal* találja magát *szemben* és ezek a mozgalmak a meglévő emberi közösségeket másfajta művelődés átadásával akarják megbontani és eredeti hivatásuktól eltéríteni.

A következőkben tehát fel kell vázolnunk a mi kisebbségi művelődésünknek az ügyét a jelzett öt körben (tudomány, művészet, nyelv, erkölcs, nevelés) és rá kell mutatnunk a néppel való külső és belső kapcsolataira, sajátos tartalmára és azokra a pontokra, ahol más művelődési mozgalmakkal való találkozása alatt a mögötte álló népközösséget életveszély fenyegeti.

II.

A művelődés ügye a mai történelmi helyzetben az élet végtelen sok más tényezőjével áll szoros kapcsolatban. Legsúlyosabb a kapcsolata kétségkívül azzal a sorsközösséggel, amelyiknek szolgálni akar. A művelődés ügye végeredményében a legtágabb emberi közösségnek, az emberiségnek az ügye, mert benne a legtágabb értelemben vett humánus szolgálatáról van szó. Ma különösen világosan látszik, hogy a művelődésnek egy egész sereg vonatkozása mennyire világ-ügy lett. Ezt lehet látni különösen a zenében, irodalomban, a különböző tudományokban, de ugyanilyen határozottan kell viszont azt is megállapítanunk, hogy éppen az új korszakban mennyire korlátozódik a művelődés kérdése egy-egy népközösség határai közé és hogy szorítják az egyetemes humánusot kereső művelődést kisebb sorsközösségek kizárólagos szolgálatára. Gondolok az orosz, német, olasz kultur-cenzurára, tudósok, művészek nemzeti érdekből való kiutasítására, vagy éppen kivégzésére. A nevelés kérdése meg éppen kizárólagosan az állami közösség ügye lesz.

Nagyon világos, hogy mindaddig, amíg az emberiségen belül egymással szembenálló embercsoportok vannak, ezek a csoportok a maguk művelődését természetszerűen fogják saját életük érdekébe állítani, vagy más szóval az egyes nemzetekben élő életakarát természetszerűleg fogja keresni megmaradásának útját a művelődésen keresztül is. Az a történelmi helyzet, amelyben a mi kisebbségi sorsközösségünk van, természetszerűen jelenti azt, hogy a mi művelődésünknek első sorban ennek a sorsközösségnek az életérdekét kell tekintenie, ennek a sorsközösségnek kell azokat a tudományos, művészeti, nyelvészeti, erkölcsi és nevelési hatásokat adnia, amelyek mellett mostani helyzetében létét jobban tudja biztosítani és szolgálni. A kisebbségi művelődésnek ez a szolgálata nem jelenti az egyetemes emberi tekintet elzárását, ellenkezőleg s az egyetemes emberi élet meggazdagodását jelenti, ha egy sajátos, kisebbségi helyzetbe jutott nép az emberi művelődésnek új formákat tud megmutatni.

Az emberi élet mai fokán minden művelődési munkához szükséges egy olyan rétege a sorsközösségnek, amelyik a művelődés ügyének a vezetője, irányítója és tovább közlője tud lenni. Röviden ezt a csoportot az illető sorsközösség *intelligenciájának* lehet nevezni. Mi ennek az intelligenciának a feladata? Mindenek előtt tisztában kell lennie azzal, hogy életének hivatása nem öncélú dolog, hanem annak a sorsközösségnek a szolgálata, amelyhez tartozik. Ecélből jól kell ismernie annak a sorsközösségnek egész életét, minden problémájával, viszonyával és lehetőségével együtt, emellett rendelkeznie kell azokkal a szellemi adományokkal, amelyek alkalmasak a művelődés szolgálatára, ezeket az adományokat nevelnie, fejlesztenie és gazdagítani kell, végül a legszorosabb kapcsolatban kell állania azzal a közösséggel, amelynek szolgálni akar.

Amikor tehát a mi kisebbségi életünk művelődési ügyéről beszélünk, mindenek előtt azt kell megvizsgálnunk, hogy miképpen néz ki az az intelligencia, amelyiknek a feladata a sorsközösség művelődésének irányítása és vezetése.

Tömören összefoglalva azt kell mondanunk, hogy *kisebbségi népközösségünk nem rendelkezik megfelelő intelligenciával, amelyik alkalmas lenne művelődési ügyünk minden irányu vezetésére.* Mindenek előtt nem rendelkezik *kellő számú* intelligens emberrel. Ennek okát egyfelől az innen expátriáltak nagy számában, az utánpótlás egy évtizedes elmaradásában (1919–29) és a főiskolákat végzők egyre csekélyebb számában kell keresnünk. Ha most az egyes *művelődési köröket* vizsgáljuk, az eredmény még megdöbbentőbb.

Arról nem is lehet szó, hogy egy hozzánk hasonló kisebbségi sorsban élő egyén a *tudomány-művelésnek* mai legmagasabb fokán meg tudjon állni. (Ebből a szempontból talán egy-két szellemi tudomány képez kivételt). Ehez nincsenek meg a megfelelő külső feltételei, könyvtár, laboratórium és a mi

szintén fontos, a kellő szabad idő. A mi kisebbségi életünkben annyi kiváló szakembernek kell a maga szakján kívüli szervező és irányító munkát vállalnia, éppen az intelligencia meggyérülése miatt, hogy szaktudósokról nyugati értelemben csak kivételes esetekben beszélhetünk. Régészeink, történészeink, nyelvészeink nevét maholnap egyik kezünk ujján el tudjuk sorolni. Pedig éppen ennek a három tudományak a művelése kiválóan fontos a kisebbségi művelődés szempontjából. Magán- és közszanatóriumaink, eleven orvosi közösségeink és orvosainknak az egyetem román professzoraival való elég gyakori tudományos érintkezése révén orvos-tudományunk színvonala tudományos szempontból a kellő szinten áll. De a kisebbségi művelődésben nem is az a legfontosabb, hogy legyenek legmagasabb fokon álló, a tudomány eredményeit továbbvivő, világhírű kutató tudósaink, hanem sokkal inkább az, hogy minden területen rendelkezünk olyan tudományos emberekkel, akik a tudománynak mások által elért eredményeit bele tudják állítani és bele is állítják sorsközösségünk életébe. A kisebbségi tudomány-művelés eredetiségének főleg abban kell állania, hogy kisebbségi közösségünk tudományosan megoldandó kérdéseihez a legmagasabb színvonalon álló tudományos munkák eredményeit oda tudjuk nyújtani. Itt arról van szó, hogy a sorsközösségért élő intelligencia minden tagjának kell a népünk sorsát érdeklő tudományok valamelyikével foglalkoznia. Tudományos világunk megdöbbentő gyengesége éppen itt van, tanult embereink közül még azok is, akik olvasni szoktak, akik tovább művelik magukat, tudásuk és képzettségük többletét nem használják arra, hogy népünk sorsának megértésében és megértetésében elől járjanak. Mennyi új eredményt, új szempontot hozott a már népszerű formákba is átközlött történelem- és irodalom-tudomány és ezeket az újabb eredményeket, amelyekhez pedig könnyen is hozzá lehetne férni, milyen kevesen olvassák azok közül, akiknek módjuk és alkalmuk lehetne rá. Ma szükségünk van arra, hogy minden intelligens emberünk a társadalmi és jogi tudományoknak jökora kérdés-csoportjával tisztában legyen, nemcsak azért, hogy a maga élete sikerét így jobban tudja szolgálni, hanem azért is, hogy sorsközösségünk tagjainak, akikkel együtt él és találkozik, szellemi támogatást tudjon adni. Intelligenciánk tudományos művelődését tényleg joggal lehetne műveltségnek, azaz egy elmúlt világból fent maradt tudományos munka megmerevedett értékhalmazának tekinteni.

A *művészet* tekintetében már sokkal több vonását lehet a kisebbségi művelődésnek felmutatni. Tényleg, főleg az *irodalomban* lehet arról beszélni, hogy vannak olyan irodalmi alkotások és megmozdulások, amelyek valóságosan a kisebbségi művelődés ügyét szolgálják. Azonban itt is látszik a szélesebb körű intelligencia művelődésbeli megállása, mert országos mértéket állítva fel, elenyésző csekély azoknak az intelligens emberek-

nek a száma, akik a kisebbségi művelődés jellemző irodalmi alkotásait fel szokták használni és tovább tudják a nép felé közölni. Éppen emiatt is fenyegeti irodalmunkat az a veszedelem, hogy itt született mondanivalóival nem a kisebbségi sorsban élőknek kezd szólni. Kisebbségi sorsban élő intelligenciáinkal meg kellene ismertetni azt a husz-huszonöt újabb transzilvániai könyvet, amely határozottan a kisebbségi sors vállalásának támaszát jelenti. Művelődési szempontból sokat jelent a *dalárdák* munkája. El kell ismernünk, hogy ez a művelődési mozgalom tudott eddig a legtöbb embert összehozni és zenei kultúrával támogatni. Azonban éppen itt látszik a legvilágosabban művelődésünknek, sorsközösségünk igazi érdekeitől való eltávolodása. Talán a fiatalságon és egyes igazán értékes idősebb művésznünk fáradozásán keresztül egyre jobban előtérbe kerülő modern magyar népdal-kultúra erősödése tartalmilag is értékesebbé teszi dalárdáink munkáját. A dalban és a zenében azonban még nem szülte meg közösségünk a maga sajátos kisebbségi alkotásait, talán az igazi népdal ujjaszületése fog ezen a téren valami újat jelenteni. A rádió nemcsak nálunk, de mindenütt háttérbe szorítja az egyéni és házi zenét. Ennek két jó következménye van, ma az igazán tehetségesek tanulnak muzsikálni és a közönség szélesebb rétegének a zeneműveltsége is emelkedik. Kisebbségi *képzőművészeink* sorsáról beszélni annyit jelent, mint hiányokról és szegénységről panaszkodni. Én valahogy úgy látom, hogy a tipikus kisebbségi festészetnek és szobrászatnak ezután kell megszületnie. Itt is mint az énekben a népművészettel való szorosabb kapcsolatban látom a művészet jövőjét. Ha festőink megtalálják a kisebbségi magyarsorsközösség új szimbolikáját és azzal élni is tudnak, nemcsak ők fognak megélni, hanem a közösség életében is betöltik hivatásukat. Ismerek két-három öregebb és fiatalabb képzőművészt, egy pár ismertebb központi szakembert, akiknek munkájából kellő szervezés és figyelemkeltés által ki lehetne a sajátos kisebbség sorsközösséget szolgáló művészetet alakítani.

A kisebbségi magyar *nyelvművelés* területén ismét csak a kisebbségi művelődés sajátos útjára való lépésről lehet beszélni. Egy-két tudományos munkaközösség és ujság határozottan éberren tartja ezen a téren a közönség figyelmét. Van is a közönségben hajlam, mert ma a nyelvtisztítás egy kicsit divat is, arra, hogy a nyelvére ügyeljen, határozottan látszik, hogy iskoláink a magyar nyelvi oktatás ügyét igen komolyan veszik. De ezek az örvendetes megállapítások sorsközösségünknek csak szűk körére érvényesek. Gyermekeinknek több mint fele magyar nyelvi oktatás nélkül nő fel, falvainkon rettenetesen nő az írástudatlanok száma és utmutatás nélkül maradó szélesebb városi polgár-rétegünk beszédében már kiirthatatlanul megrögződött egy sereg átkölcsönzött román szó. Ezzel a kérdéssel különben lapunk más cikkei részletesebben foglalkoznak.

Kisebbségi művelődésünk ügyének talán legsúlyosabb kér-

dése az *erkölcsi kérdés*. Itt látjuk meg közösségünk szörnyű szervezetlenségét, atomizáltságát. Nincs egyetlen döntő erkölcsi fórumunk akkor, amikor a legkülönbözőbb idegen hatások miatt egyre inkább sülyed népünk erkölcsi érzéke és mértéke. Ezen a ponton függ össze művelődésünk ügye különösen *egyházaink* munkájával és szolgálatával. Egy népközösség életében első sorban az egyházak feladata az új minőségű, felelősséggel és áldozatos lélekkel megáldott emberek kibocsátása a társadalomba. Tudományos, művészeti, nyelvészeti, nevelési művelődésünk a komoly erkölcsi felelősség nélkül sohasem válhatik egész népünk szolgálatának ügyévé. Ha sorsközösségünk nem tud egy egészen határozott erkölcsi megújuláson keresztül menni, minden más irányu fáradozásunk meddő marad, mert éppen intelligenciánk lesz az, aki a kisebbségi életet is a maga piacának és zsákmányának fogja tekinteni.

Végül a *nevelés* ügyét egész szélességben kell magunk elé állítanunk. Sajnos még sokan gondolják, hogy a gyermekek 25%-át magukba foglaló felekezeti oktatással nevelési ügyünk kérdései meg vannak oldva. Hogy nő fel a 75%, de fel merem tenni a kérdést, hogy nő fel a kisebbségi sorsközösség szempontjából a felekezeti iskolába járó 25% is? Kapnak a mi gyermekeink kisebbségi nevelést? Legelső sorban életrevalóságra való nevelést, rugalmasságot arra, hogy egy analogia nélküli új életformában hivatásukhoz méltóan tudjanak megállani? Ma már világosan látszik, hogy a nevelés körét a gyermek- és ifjúkortól a legidősebb korig ki kell szélesíteni. A nevelésben népnevelésről van szó. De nem csak a falú, hanem a város neveléséről is, mert maholnap meglátjuk hogy városainknak több és alaposabb nevelésre van szüksége, mint az olyan sokszor lebecsült falvainknak, mert városi társadalmunk szélesebb rétegeitől áramlanak azok a hatások, amelyek olyan veszedelmesek falvaink számára. A falvak társadalma a közös foglalkozás és mult miatt inkább érzi az egymásrautaltságot, mint a város szétesőbb, kevésbé ellenőrizhető lakossága.

III.

Miután egy pár szempontból rávilágítottunk művelődésünk központi, tartalmi kérdésére, most már szembe kell néznünk azokkal a *formákkal*, amelyekben művelődésünk nagy ügyét ápoljuk.

A művelődési formák tekintetében tudományos téren határozott visszaesést kell tapasztalnunk. Iskoláinkon kívül, amelyekről külön cikk szól, egyetlen új, sajátos kisebbségi tudományművelő közösséget sem tudtunk alkotni. A szászok létre hozták a maguk hatalmas Kulturamt-ját, Masarik Pozsonyban kisebbségi akadémiát állított fel, mi még semmit sem tettünk első sorban a kisebbségi élet sorskérdéseit megismerő és megismerető tudományos közösség létrehozására. Ami ilyen irányu szándék volt, az egy-két folyóirat munkatársi táborához fűződik.

Természetesen a megelőző korból átjött tudományos intézeteink lassanként megpróbálták alkalmazkodni az újabb viszonyokhoz és megkísérelték tudományos formák között is szolgálni sorsközösségünk ügyét és ezen a téren egy-két igen szép eredményt lehet felmutatni, de nem látták meg világosan, hogy mit jelent tudománnyal szolgálni kisebbségi népünket. Az újabb időben keletkezett egyik vidéki néprajzi múzeumunkat tekinthetjük a legértékesebb új kisebbségi tudományos tetteknek. Meglevő kereteinkbe az egyes vidékek szerint, amelyeknek központjában fekszenek, új munkatársi csoportokat kell bevonni, elsősorban a fiatalabb nemzedék köréből és ezeknek a közösségeknek vérkeringésébe a szolgálat szempontjának hangoztatása mellett be kell vinni az egyes szaktudományok legújabb eredményeinek népszerű feldolgozását. De mindenek előtt neki kell kezdeni a sajátos kisebbségi sorstudomány megteremtésének és művelésének.

Az ének- és zeneművészet kereteiül szolgáló dalárdáink tartalmának a népi zene értékeivel való felújítása és programjának a szülő művészetek minden ágára való kiszélesítése egyszerre egyik leginkább használható művelődési szervvé tudná tenni dalárdáinkat. Ehez azonban új irányító csoport létrehozására van szükség.

A központban és a vidéken kellő számú irodalmi társasággal és lappal rendelkezünk. Íróink is van elég, sőt talán ma tulságosan is sokan használják ezt a megtisztelő nevet. Sajnos, irodalmi társaságaink egy-két vidéki példától eltekintve, akadémikus keretek között maradnak és roppant szűk körű munkát végeznek. Nem tudják az illető város polgárságának szélesebb rétegét megnyerni és ami fő, irodalmilag irányítani. Ismét a társadalom széles rétegeire gondolva, megdöbbentő jelenség az, hogy a tényleges olvasni valók milyen messze vannak attól, hogy a mi közönségünk sorsát tudják formálni. Komoly közönség-nevelésre és emellett író-nevelésre lenne szükségünk. Kétségtávol van egy-két írónk, akinek szívügye a fiatal írók nevelése, de ennek a nevelésnek az iránya sem jelenti minden esetben a határozott kisebbségi szolgálatra nevelést. Éppen fiatalabb íróinknál megdöbbentő az égető sorskérdésektől való távolmaradás.

Tudomásom szerint egyetlen olyan keretünk sincs, amelyik képzőművészeinket foglalná össze és irányítaná. Pedig nem lehet letagadni, hogy úgy a transzilvániai tájnak, mint ember-típusoknak olyan megőrkítői vannak, akiknek a munkáit kellő szervezés és támogatás mellett életerős kisebbségi szimbólummokká lehetne tenni, nemcsak az ú. n. intelligencia körében, hanem a nép szélesebb rétegei között is. Amilyen szivesen falra szegzi a nép a sokadalomban vásárolt fapapucos hollandiakat ábrázoló fali képeket, éppen olyan szivesen kitenné azokat a képeket is, amelyek a mi népéletünk tipikus jeleneteit

ábrázolják, csak jönnie kellene valakinek, aki ennek a művelődési feladatnak a külső körülményeit rendezi és intézi.

A nemzeti erkölcsök javítására természetesen leginkább kínálkoznak egyházi közületeink. Ezeknek a közületeknek kell egyfelől a prófétai kritika által ítéletet mondaniok a rájuk bízott nép bűnei felett, másfelől az egymás iránti felelős szeretet valóságáról olyan cselekedet-jeleket felállítaniok, amelyek sürgetik az erkölcsi élet felelősségteljesebbé válását. Ezeken kívül azonban minden közösségünknek nagyon határozott belső fegyelmet kellene gyakorolnia. Meg lehet figyelni, hogy a fegyelmet gyakorló közösségek munkája mennyivel határozottabbá válik és mennyivel inkább vonzó a kívülállók felé.

Egyelőre nem arról van szó, hogy hatalmas tömegeket vonjunk a különböző szerveinkbe, hanem sokkal inkább arról, hogy igazi felelősséget hordozó, határozott munkatársi közösségeket hozunk létre. Ha ezek a közösségek komolyan munkálkodni kezdenek, azonnal megnő a hatásterületük és megerősödnek. Ma életjeleket vár kisebbségi sorsközösségünk és ahol ilyeneket lát, ott szívesen csatlakozik a munkához és készségesen meg is tiszteli a munkát.

IV.

Mivel a mai művelődés össze van kapcsolódva egy egész sereg gazdasági és politikai kérdéssel, önként értetődik, hogy a *művelődési mozgalmak közötti kapcsolatoknak* úgy építő, mint romboló szempontból ma nagyobb jelentőségük van mint bármikor. A mai gazdasági és politikai harc legelső sorban éppen a művelődés eszközeit választja harci eszközökül. Ez a harc egyfelől a mai *világnézeti harcban*, másfelől az u. n. *kultur-harcban* áll előttünk. Amikor tehát a mi művelődésünk ügyéről van szó, különösen fontos ennek a világnézeti és kultur-harcnak a tükrében is megvizsgálni a kérdést.

A mai világnézeti harcban két tábor kezd mind élesebben szembe kerülni egymással. Egyik tábor a *nemzeti kizárólagosság*, a másik a *szocializmus* szempontjai szerint rendezett, határozott világnézettel lép fel és keresi éppen a mi népünket is. Mindkét tábornak megvan a maga sajátos *propagatív erejű kulturája*, amelyik már több mint egyszerű világnézet és tudomány, a rádió és film útján mindkettő művészi kifejezési formákat és szimbólumokat is teremtett és terem magának.

A nemzeti kizárólagosság mozgalmával való érintkezés két oldalon jelent veszedelmet a mi művelődésünk szempontjából, 1. Ha a velünk szemben érvényesülő nemzeti kultur mozgalmaknak igazat adunk, akkor elismerjük, hogy nekünk nincs jogunk önálló kisebbségi művelődés szolgálatára, tehát aláírjuk végrendeletünket. 2. ha pedig a magunk művelődését építjük rá a nemzeti kizárólagosság alapjaira és szellemére, tehát mi ter-

jesztjük ezt a szellemet, akkor elismerjük, hogy másoknak is joga van ezt alkalmazni velünk szemben, egy ilyen harcban pedig mindig a gyengébbik fél, jelen esetben mi húzzuk a rövidebbet. Ez a helyzet arra szólít fel bennünket, hogy a művelődés kérdésében minél inkább azt az álláspontot képviseljük, hogy a művelődés ügye az emberi élet mai fokán, amikor a civilizáció, tudomány és művészet sok vonatkozásában egyetemes emberi üggyé lett, nem zárható el szűk nemzeti keretek közé. Harcolnunk kell az egyetemes emberi jogokért és azok érvényesítéséért. Ez a feladat mindig a kisebbségké, vagy a másoktól való félelemtől megszabadult igazán nagy nemzeteké. Ez természetesen nem jelenti a magunk sajátos művelődésének feladását. Ellenkezőleg. Ezzel az általános humanizmussal akarjuk bebizonyítani annak igazságát, hogy nekünk van létjogunk ma arra, hogy a magunk művelődésének ügyét szabadon hordozzuk. Ez a humanizmus tehát, hogy úgy mondjam, külső légköre a mi sajátos művelődésünknek. Erre a szellemre különösen a Duna-medence kis népei között van szükség. Ebből a szellemből az következik, hogy nekünk az itt élő népek művelődését meg kell ismernünk és azok igazi nagy tudományos és művészi eredményeivel szélesebb rétegeinket is meg kell ismertetnünk és minden módot meg kell keresnünk arra, hogy ebben a szellemben kapcsolatokat keressünk a körülöttünk élő népek és a magunk intelligenciája között.

Másfelől bármennyire is keresi újabban ez a mozgalom a nemzeti kifejezéseket, egyoldalú osztály művelődésével és harcos kizárólagosságánál fogva nem alkalmas arra, hogy tartalmában és módszereiben a mi kisebbségi művelődésünk lényeges meghatározója tudjon lenni. Talán különösnek tetszik, de mégis azt kell mondanom, hogy a szociálista mozgalmak legértékesebb figyelmeztetései a mi számunkra nem világnézeti, hanem *erkölcsi* téren vannak. Tudniillik el kell jutnunk oda, amit ma a szociálizmus hangoztat, hogy a közösségi életben minden megbízásnak és magasabb vezetésnek egyetlen feltétele a közösségért végzett önzetlen munka és a képességek megbecsülése lehet. Igenis a mi kisebbségi társadalmunkat a munka győzelmes közösségévé kell tenni és azt a légkört kell megteremtelnünk, amelyik a közösségért végzett testi és szellemi munkának az értékét minden egyénnél többre becsüli. A szociálizmusnak ezt a vonását különben, ami egyáltalán nem mond ellent a keresztyén erkölcs társadalmi vonatkozásának, a szervezett nemzeti mozgalmak is mind inkább előtérbe állítják.

Amint fentebb jeleztük, a világnézeti harc mellett sajátos *kulturharc* tüzeiben áll kisebbségi művelődésünk ügye. Napról-napra érezzük, hogy mennyi akadály áll kisebbségi művelődésünk ügyének szolgálata előtt. Ebben a harcban nem elég saját magunk erőinek összeszedése és öntudatos fejlesztése, noha ez ennek a harcnak alapját képezi. Nagyon fontos, hogy műve-

lődésünk igazi értékeit minden támadó szándék nélkül megismertessük azokkal, akik ezt a harcot velünk szemben intézik. Igenis ki kell mondanunk, hogy a mi sajátos műveltségünket ebben az országban sokan nem ismerik, vagy félre ismerik és ebben nem vethetünk le magunkról minden felelősséget. De másfelől azt is meg kell mondanuk, hogy mi sem veszünk magunknak kellő fáradságot arra, hogy öntudatosan, a maga gyökereiben megismerjük a velünk szembe állított művelődési ügyeket. Fennhéjázó elzárkozottságunk nem erőnknek, hanem gyengeségünknek a jele. Különösen a tudományokban van egy egész sereg olyan terület, ahol a közös humánus ügye összekapcsolhatja azokat, akiket a művelődés más tényezői egymással szembe állítanak.

Végül ebben a fejezetben kell beszélnünk arról a kérdésről, hogy a mi sajátos kisebbségi művelődésünknek az ügye milyen viszonyban áll az *egyetemes magyar és más kisebbségi magyar művelődési ügyekkel*. Vannak, akik hangoztatják, hogy önálló kisebbségi nemzeti művelődéséről egyáltalán nem lehet beszélni, mert annak hangoztatása kételkedéshez vezet. Minden esetre a kérdésnek ez a vonatkozása tényleg a legnehezebb. Nekünk azonban világosan kell látnunk, hogy az egy nemzeti szellemnek más, kisebbségi viszonyok közé került részei, ha nem vállalják a sajátos helyzetükből következő tényekkel való szembenézést, akkor a nemzeti léleknek az elpusztulása, kimulása azon a területen egészen bizonyos, viszont a kisebbségi helyzetből következő sajátos művelődési feladatoknak az egész kisebbségi sorsközösség érdekében való vállalása az egész nemzeti szellemnek sajátos új formáit és értékeit tudja kitermelni. Végeredményében arról van szó, hogy a kisebbségi sors az egyik olyan terület, ahol a nemzeti lélek előtt megoldatlan feladatok vannak, ahol neki új állásfoglalással új erőket kell kitermelnie.

Cikkem csak érintette a kisebbségi művelődés hatalmas ügyének, hiszem, legfontosabb vonatkozásait és megkísérelte felmutatni a sokágu kérdésnek valamelyes egységét. Jövő évfolyamunkban a kérdéseknek részleteit szeretnénk megvilágítani. Az általam jelzett felfogás gyűjtő pontjaiból kiindulva vizsgáljuk művelődésünk ügyének részleteit. A mód, amellyel ezt a munkát végezni akarjuk, nem annyira kritika, mint inkább az értékek pozitív ábrázolása lesz.

A kisebbségi népnevelés erkölcsi vonatkozásai.

Irta: Pálffy Károly.

A kisebbségi népnevelés kérdése ma a kisebbségi egyházak és társadalmi tényezők, egyesek és közösségek érdeklődésének a a homlokterében áll. A népnevelés kérdése valójában régi probléma. Az összeomlás előtti évtizedekben már feladatként látták az akkori felelős tényezők s az akkor látott szükségek és cél szempontja alatt végezték is. Az imperiumváltozás után érthető, hogy ilyen kinzóan nem vetődhetett fel a kérdés. Volt elég részletkérdése a kisebbségben maradt magyarságnak, amelyeket meg kellett oldania, vagy amelyek fegyelmét lekötötték s erre a kollektív, közös feladatra csak napjainkban terelődött újból a figyelem. Az egyházak az iskolakérdés megoldásával vivódtak s önmaguk elsődleges hivatásán túl az iskolák kiépítésén és megszervezésén dolgoztak. Napjainkban pedig az a helyzet, hogy a népnevelés kérdése jövőnk, fennmaradásunk „*anyaproblemájának*” látszik. Vannak, kik fejlődés útján jutottak e felismerésre, s vannak, akik a kivezető utak keresésében bukkantak rá erre a lehetőségre.

Amióta azonban ez a kérdés pincében pihent közöttünk a maga ezer ágával, azóta nagyot változott ez az egész feladat kör. Külföldön és a többségi nép társadalmában hatalmas lendülettel haladt és halad előre, mint *nemzetnevelés*. Új államrendszerek épültek fel s ezek vagy a nép nevelésükben akarják bizonyítani és állítani a maguk lényegét, vagy pedig a népnevelés által akarják biztosítani fennmaradásukat és győzelmüket. De számunkra is megváltozott az a helyzet, amelyben ma felakarjuk venni az elejtett munkát, amennyiben kisebbségi helyzetbe kerültünk. Így ma mi sem általában népnevelésről, hanem *kisebbségi népnevelésről* kell beszéljünk és gondolkozzunk.

A mi korunkban kirobbant nagy lelki válság egy ideig szociális, azután gazdasági, majd politikai, válságként mutatkozott s a kibontakozást kereső megoldások is a válság felismert követelményeihez igazodtak. A háború végén, minthogy szociális természetűnek látszott a válság, a megoldás forradalmi úton s bizonyos reformok keresztülvitele által látszott megoldhatónak, de ma úgy látszik, hogy a forradalmi úton, vagy reformok útján előidézett változás is a nevelés útján állandósítható. A különböző parancsuralmak is lényegükben nevelői utak, amelyeket a kockázatos, válságos helyzet teremtett meg.

A kisebbségi társadalom bajai azonban számunkra világosan mutatják, hogy *lényegében lelki válság kinozza ma az emberiséget s az egyes társadalmakat. A gyógyítás útja is a lelki út.* Új hivatástudatra van szükség. Ilyen új hivatástudatnak tekintik a materialista marxizmussal szemben fellépett új sovén nacionalizmust. E divatos nivón azonban egy kisebbségi népközös-

ség nem állhat meg, mert egyrészt elsöpörné a többség kizárólagos törekvése, másrészt, mert a saját bőrén tapasztalja ennek a helytelen hivatástudatnak a keservét. Így érkezik meg a kisebbségi ember oda, hogy keresse népének *a legértékesebb emberi és a legsajátosabb nemzeti kultúrhívátását*. Ez a hivatástudat az emberi élet etikai értékrendszerében nem úgy jött mint egyszerű szükség, nem is úgy mint egy világdivat, hanem úgy döbbsent elénk, mint existenciális szükség. Vagy megtaláljuk a magunk igazi küldetését emberi és nemzeti síkon, vagy pedig társadalmunk atomjaira hull, lélek nélkül kihül s népünk mint külön sajátosság, külön emberi küldetés, külön kulturális értékkifejeződés megszűnik.

A népnevelés útja.

Már érintettem a célt, amikor élethivatásra való nevelésnek neveztem a szóban forgó törekvést. Ezt a hivatást sokféleképpen ki lehet tűzni, de az igazi célt mégis az ember küldetéséből lehet és kell megállapítani. Akkor, amikor magunkat keresztyén embereknek, közösségünket keresztyén közösségnek nevezzük, valójában már meg is határoztuk a hivatásunk lényegét. Megvalósítani az Istennek bennünk elrejtett gondolatát. Amikor a népnevelésről gondolkodunk, ezt kell mindenekelőtt tisztáznunk. Érezzük, hogy ez a hivatás a legmagasabbrendű emberi életet és közösséget kívánja. Amíg ezt el nem ismerjük s ezt életprogrammá a magunk számára nem tettük, addig ide-oda hány az elméleteknek, a szellemi divatoknak a szele s nem találunk magunk előtt egy olyan gondolatot, amelyre rátehetnők az életünket. Ennek a gondolatnak a szolgálatára készül az egyén. Ennek a megvalósítására rendezkedik be a hasonló felfogást valló egyének társadalma. Ennek a hivatásgondolatnak a megvalósítására, illetve minél tökéletesebb megközelítésére készíti föl és segíti úgy az egyeseket, mint az egész társadalmat a kisebbségi népnevelés. Ez a célkitűzés a legmagasabb erkölcsi felfogást, a legértékesebb belső embert, a legtisztultabb és legöntudatosabb kultúrprogramot, a legszebb nemzeti gondolatot, a legragyogóbb lelkiiséget parancsolja azoktól, akik maguk számára kötelezőleg elismerték.

Hol vagyunk ma ettől?

Népünk élete, vergődése kétségbeejtő. Minden vonalon mutatkozik a hitetlenségnek, az öntudatlanságnak, a műveletlenségnek és a szervezatlenségnek a százféle szomorú következménye. *Nincs hivatástudata népünknek*. Nem tudja, nem látja, hogy feladata volna nyelvét, nemzeti sajátóságát, multját, legbensőbb lényegét ápolni. De egyáltalán szabad-e és lehet-e ilyen magatartás változást, ilyen kitisztult életfelfogást, ilyen öntudatot elvárni és követelni kisebbségivé esett népünkötől?

De éppen a kisebbségi életsorsnak vannak kényszerű bár, de nagyszerű lehetőségei.

1. Le nem tagadható, hogy másfél évtizednyi kisebbségi életünk egészen megváltoztatta társadalmunk minden valamire való tag-

jának a felfogását és véleményét, valamint magatartását is a saját *egyházával* szemben. Ez a változás annál öröndetesebb és annál nagyobb jelentőségű, mert ezzel egyenes arányban megy végbe az egyházaknak önmagukra és igazi hivatásukra való rátalálása. A mi népünknek áldott és nagyjelentőségű nevelője máris az egyház. Lassan-lassan végbemegy az a folyamat, hogy a hitet, a vallásosságot nem fogjuk cinizmussal nézni, magánügynek, vagy az emberi élet egyik megnyilatkozásának tekinteni, hanem a legelsőbb érdekek az egyetlen lehetséges emberi magatartásnak, erőforrásnak, jellemalakító erőnek iránytűnek, hogy ne említsem a legnagyobb aján-dékait: az az üdv bizonyosságát, a belső békeséget, az örök életben való reményiséget.

2. Az *önerőre* való utaltságot említtem mindjárt második helyen, mint nagyszerű lehetőséget. A kisebbségi életnek ma ez a lehetősége, ez az áldása látszik a legkeservesebbnek. Szegénység, kopottság, kisvonalúság, existenciák elakadása, rengeteg munka kis fizetésért, óriási felelősség szerény honoráriumért, sokszor kiszolgáltatottság, lassabb fejlődési lehetőség; ezek a jelenségek mutatják még ma a magunkrautaltságnak a következményeit, de már ott vannak ezekkel a jelenségekkel együtt az igénytelenség, a kicsivel való megelégedés, a nagyobb önerő kifejtés szüksége, a magunk értékének a megérezése, a mindig többre és jobbra való törekvés. A kisebbségi társadalomnak minden kicsi eredményt magának kell megvalósítania. Hősies munka, áldozat, önzetlen szolgálattétel nélkül itt semmi nem sikerül. Folytonos figyelésre, készenlétre van utalva a kisebbségi ember. Értzi, hogy olyan versenybe került, ahol csak úgy lehet győzni, sőt megállani is, ha teljes odaadással, egész emberként áll ki a porondra. Az értékesebb, felkészültebb, műveltebb ember követelése kisebbségi sorsban nem jelent ködös és ábrándos ideálistmust, hanem reális tőkét jelentő értéket. Itt a protekció, az összeköttetés, a születési elsőbbség hova tovább befelé is el kell vezetse a befolyását. A kisebbségi embernek magának kell sajátos kultúrára szert tennie s az ilyen kultúra alaposabb és öntudatosabb s egyúttal igazabb is.

3. *Egymásrautaltságunk* a harmadik tényező. Lényegében ez egy új társadalom kialakulhatásának a legfőbb kelléke. Hiszen a társadalom olyan organizmus, amelyben a részek egymásért s együtt egy közös nagy gondolatért vannak. A romániai magyarság lényegében csak egy rétegű. A dolgozók egyetlen rétege oszlik meg szellemi és fizikai dolgozókra; népre és értelmiségre. Ennek a két árnyalatnak az együtt és egymásért való élete, organikus összeműködése a szellemi „lelki” síkon úgy, mint gazdasági és szociális vonatkozásban jelentené új kisebbségi társadalmunkat. Népünk és intelligenciánk ez egymásrautaltságát ma már mindkét részcéről érzi. Egyik részcéről azonban a bizalmatlanság, másrészcéről az öntudatlanság, tájékozatlanság és hiányos előítéletek, helyzetünk nemismerése, feladataink nemlátása állják el az útját. Talán nem sokáig. Az új intelligencia erkölcsi, szellemi és lelki körvonalai alakulóban vannak.

4. *Önmagánk őszinte és igaz megismerése.* A kisebbségi élet természetéből következik, hogy minden percben látja, érzi a kisebbségi ember azt, ami nem ő, világos, hogy felmerül benne minduntalan: *mi vagyok én?* Innen magyarázható az a jelenség, hogy itt Romániában az élet és jövőnek minden követelése, követelés és harc nélkül egyszerűen csak elénk döbben. A többségi magyarság körében csak kritikai fejtegetések, széljegyzetek, tudományos kutatás tárgya és eredménye az, ami nálunk magától közvéleménnyé és meggyőződéssé érik. Nálunk egyszerűen jött a szociális felelősség és gondolkozás, ott bántóan antiszociális az élet és felfogás, dacára a sok kínzó problémának és metsző kritikának. Itt már csaknem mindnyájunk tulajdona a lelki, etikai magyarság gondolata, ott egészen elenyésző elit sürgetése csupán. Itt új formák után kutat a belső tartalom s egészen találóan fejezi ki magát irodalomban, művészetben, társadalmi vonatkozásban, intézmények alkotásában, ott sokkal inkább a bizonytalanság tombol. Itt egészen magától érkezünk meg a jövőnk kibontakozásának két pilléréhez, az önkritika és a népvalóság fontosságához, ott bizony még mindakettőtől nagyon távol állanak. Egészen el lehetne aprózni ezt az összehasonlítást a népviselet kérdéseiéig és a népdalok felszínre jutásáig, de azt hiszem ezekből a példákból is világos, hogy a kisebbségi élet a nemzeti gondolatnak nem az elszintelenítését, hanem az elmélyítését kínálja és hozza.

Népnevelésünk útjai és lehetőségei.

Nem várhatjuk azonban ölbetett kezekkel, hogy maga a helyzet nevelje, idomítsa magához a mi népünket, hanem önmagunk is bele kell avatkozzunk élete alakulásába. Mint ahogy az iskolai nevelés is a tanító, tanár nevelésénél kezdődik és azon mulik, éppenúgy az iskolán kívüli népnevelés is azon fog mulni, hogy értelmiségünk miként fogja meglátni és gyakorolni saját hivatását. A népnevelés első sorban a saját magunk nevelése, egész emberré tétele, jól felkészítése, kiművelése. *Kisebbségi lelkész, tanító, ügyvéd, jogász, gazdász stb. hivatástudat nélkül nem lehet el.* Igenis hivatásunk kell legyen a közösségünkért úgy is mint „kiművelt emberfőknek”, ugy is mint szakembereknek hiven szolgálni. Mihelyt a magyar értelmiség tudni fog szolgálni, uralkodás helyett, s felébred benne a néppel való egységének, sorsközösségének a tudata, végzetesen és elhatározó módon s felébred benne a nép iránti felelősség, leereszkedés helyett tudni fog irányt adni népének, mint vele egyenlő félnek, mihelyt tudni fog demokrata lenni a szó igaz értelmében, azonnal népnevelővé is lett s azonnal mögéje sorakozik a népe. Ilyen átalakulás azonban csak úgy megy végbe ratja, ha keresztyénné lesz a szónok nem ilyen-olyan *egyházi* és mai, hanem *krisztusi értelmében.* A humanizmus, altruizmus vagy nacionalizmus együttvéve se lendítik életbe és hivatásba a kisebbségi magyart. Erre csak a keresztyén lelkület tesz alkalmassá: kitartóvá és erőssé.

Az egyéni felkészültség és arravalóság, hivatás felismerés és

hívás teljesítés mellett erre az egyetlen célra, erre az alap problémára kell beállítódjék a kisebbségi nép minden fajta közösségi, társadalmi megnyilatkozása, intézménye, szervezkedése, összefogása. A művészetektől a kisebbségi politikáig, a gazdasági programoktól, a vándorszínészkedésig minden, de minden a közösen felismert cél és együtt meglátott értékrendszer megvalósításáért kell történjék. Minden alakulat minden csoport megkapja ebből a nagy *önfenntartási és önkifejtői* programból, a maga részét viszont senki az egész kérdést magának ki nem sajátíthatja. Ezért az öntevékenységért kell első sorban megszervezni a *magyar kisebbségi alakulatok szövetségét*, amely összefogna, irányítana, tanácsolna minden alakulatot, közösséget, intézményt ebben a tevékenységben s egyuttal a romániai magyarság legfelsőbb fegyelmezői, bírósági testülete lenne. Ez lenne kulturális, gazdasági, politikai életünkben az ideg központ. Eddig is egy ilyen szervezet nélkülöztünk leginkább. Azért volt annyi kúsza összevisszaság, annyi erő forgácsolás, annyi egymásra torlódás és annyi kihagyás minden fajta tevékenységünkben. Egy ilyen nagy összefogás kizárná a klikk és familiáris, vagp osztálybefolyást. Itt minden kritika, egyéni meglátás érvényesülhetne. Alkalma nyílna vezetésre hivatottjainknak arra, hogy egy tekintetre lássák a kialakuló kisebbségi életorganizmus minden mozdulását, hiányát, szükségét s alkalom adódna a köz-katonáknak is arra, hogy ki-ki a maga helyén megláthassa, hogy az ő munkája, apró kicsi szolgálatai, hogyan függenek össze az egész szervezet tevékenységével.

Az elinduláshoz mindenek előtt egészen tárgyilagos *önismeretre, helyzetismeretre* és *számbavételre* volna szükség. Kik és mik vagyunk, mivel rendelkezünk, hol és mennyien vagyunk? Ez az önmegismerő tevékenység sok kérdést tisztázna, sok elrejtett bajunkra hívná fel a figyelmet. Olyan számbavételt nyujtana, amely egyszerre világossá tenné, hogy mi az, ami sajátosan a miénk, kulturális vonatkozásban, mi az az anyagi, az a népi őserő, az a szellemi birtokállomány amelyek a továbbjutáshoz a lehetőségeket megszabják.

Nem részletezhetem itt azt, hogy egészen konkrét formában hogyan festene ez a megszervezkedés és ez a magunkon végzendő munka, de nem kerülhetem el, hogy ne huzzak alá három sikot: a lelkit, gazdaságit és szellemit. Továbbá hangsulyoznom kell, hogy itt nem annyira a nép neveléséről van szó, mint az értelmiségnek a nép élete jövő kibontakozásának az érdekében történő neveléséről. Legalább is mind kettőre egyformán kell essék a hangsulynak. Fel kell továbbá hívjam a figyelmet a beszédes tényekre, amelyek igazolják sok állításomat s alátámasztják elgondolásaimat.

A népnevelésnek, mint jellem és erkölcsi nevelésnek, mint lélekébresztésnek mai főműhelyei a kisebbségi egyházak. Ezek a kohók, ahol izzásba jönnek a lelkek. Ha ezek kihülnek, vagy más egyebet csinálnak, az „üzem” élete fennakad. Az egyház léleképítő munkája a legfontosabb. Ezt a munkát mindenkinek értékelni, becsülni és segíteni kell. De az egyházra és különösen hivatalosaira hárítani a munka egyéb vonatkozásainak a felelősségét nem szabad. Az egyházak munkájának a támogatására jöjjön mindenki azzal,

amivel tud s amivel ő szolgálhat. Az író írásaival, a bank és jómódu ember a pénzével, az orvos, ügyvéd stb., a szolgálataival, a könyvkiadó a könyveivel, a sajtó a közvélemény helyes és igaz alakításával, a tudósok kutatásaikkal, gazdasági szervek a gazdasági életműködés kiépítésével, de ne akarjon mindenki a maga módján minden lenni. *Az egyházak pedig* egyszer már üljenek össze és tisztázzák hivatásuknak ezt a részét és fogjanak össze és szögezzék le egymás számára a maguk állás pontjukat s nyujtsanak segítséget egymásnak.

Meg kell szabadítani a kisebbségi organizmust még a jó szándékú egyéni ambícióktól is. Ellenben ki kell hallgatni, meg kell látni a magyar tömeg mozdulását, akarását meg kell ismerni benulásait s jöjjön mindenhová önérdék helyett a közérdek, s jöjjenek mindenüvé a megfelelő és jól felkészült, aktuális beállítottságú emberek.

Végezetül a többségi román és az ugyancsak kisebbségivé csontosodott és edződött szász nép megfelelő törekvéseire és beállítottságára utalok.

A románok sokféle tevékenysége közül egyet a legjelentősebbet emelem ki, a „Fundatia Principale Carol” tevékenységét. Ennek népnevelői tevékenysége az egész ország, a román falu társadalmának, helyzetének, kultúrájának a megismerésére épül föl. Ahogy ők mondják a valóságismeret az, amely irányt szab a kulturális tevékenységnek. Az a mód pedig ahogyan a Fundatia ezt a meglátott feladatot a D. Gusti professor irányításával végzi, az egészen mintaszzerű s egészen megfelel a kitűzött célnek. Ebből a munkából nekünk a *valóság megismerésének az elvét* kell átvennünk s az övékéhez hasonló szenvedélyes szeretettel és hivatástudattal megvalósítanunk. E nélkül talajtalan, felületes, inaktuális és imbolygó lesz a mi népnevelésünk.

A szász kisebbség organikus megszervezettsége egyöntetősége, precizitása *a mintája bizonyos tekintetben egy kisebbségi élettervezetnek*, amelyből egyetlen lélek ki nem esik, ahol minden a maga helyén van, amely mindig tudja, hogy mikor mit és hogyan csináljon, ahol nem felülről fityeg minden jó és kívánatos az elmaradt és félreművelődött nép kecsegtetésére, hanem amelyben a társadalmi jelleg, a közösségi vonás dominál. Csak a múlt évben szemünk láttára lejátszódtott belső szász forradalom lehetősége és kimenetele bizonyítja, hogy minden ellenkező látszat dacára milyen életteljes, egészséges és fegyelmezett ez a kisebbségi népszervezet. Ilyen két példa mellett lehetetlen, hogy mi is tovább idétlenkedjünk s tovább gyámoltalanokdjunk, vagy tovább várjuk a szánkba repülő sült galambot.

LAPUNK őszi és téli számát összevonva adjuk át olvasóinknak. Ennek oka abban rejlett, hogy lapunknak ebben a formában ez az utolsó száma. A jövő évben megjelenő számainkat új formában kívánjuk kiadni. Mindent elkövetünk, hogy új évfolyamunkban lapunk gyakrabban kerülhessen olvasóink kezébe.

Előfizetési díjainkat a nyomda drágulása ellenére is fentartjuk. Tehát diákoknak, tanítóknak évi 70 lej és másoknak 120 lej lesz.

Bizalommal kérjük olvasóinkat, hogy új évfolyamunkra előfizetésüket megújítani sziveskedjenek.

Szociális betegségek Transilvaniában

Irta: Tonk Emil.

A szociális betegségeknek közös és a többi járványos vagy más eredetű betegségektől sajátosságosan megkülönböztető vonásuk az, hogy elterjedésük módját, mennyiségét és irányzatát, kórokozóit tökéletes ismeretük és többé-kevésbé tökéletes egyéni kezelésük mellett sem érthetjük meg, ha nem számolunk azokkal a gazdasági, társadalmi, erkölcsi és általános közegészségtani állapotokkal, melyek az adott időben a sújtott népegységek életét meghatározzák. Minden erőfeszítés, mely ezen betegségek egyéni, bár legtökéletesebb kezelése által akarja a kérdést megoldani, eredménytelen, ha nem igyekszik azokat a többi tényezőket is befolyásolni, melyeknek hatása ezen folyamatokra bebizonyosodott. Ebből a tényből következik, hogy elterjedésük módja, irányzatának emelkedő avagy csökkenő mértéke értékes jelzőkészüléke a népegységek általános élet-szintjének és biológiai erejének. Súlyosan fokozza a helyzetet, hogy míg egyrészt ezen folyamatok szerves függésben vannak a fennebb vázolt erőkkal, másrészt éppen ezen betegségek elterjedettségüknek nagy mértéke, örökölhető s fajgyengítő hatásuknál fogva erősen befolyásolják a sújtott népegységek minden életmegnyilvánulását. Végtelen körforgást jelent az, hogy az ok és okozatok egymást váltogatják s egyetemesen gyengítik a népi érdekeket.

Mindezen jellemző vonásuknál fogva ezek a betegségek minden időben különös gondját képezték mindazoknak, kik a népi vagy nemzeti egységek irányításában résztvesznek s ezen értékekkel szemben komoly felelősséget is éreznek. Indítványoknak, intézkedéseknek, törvényeknek egész sora jelzi ezen betegségek történetét. S minden országban a tanulmányok és kutatások egész sora igyekszik állandóan figyelemmel kísérni ezen «társadalmi sebek» terjedését és irányzatát. Romániára vonatkozólag mindeddig hiányzott egy olyan összefoglaló értékű munka, mely e betegségek fejlődésének és elterjedésének egész szélességét felölelje és megmutassa ennek a közegészségügy többi kérdéseivel való összefüggését. Ezt a hiányt pótolja a nemrégben megjelent dr. Banu orvos kitünő könyve a Fundația Regelui Carol kiadásában „*Sănătatea poporului român*” címmel, amelynek gazdag és mindenre kiterjedő anyagából dolgoztuk ki a Transilvaniai szociális betegségekre vonatkozó adatok egy részét. Igyekeztünk minden esetben összehasonlítást tenni az országos átlaggal és a többi országrészekben uralkodó állapotokkal.

Banu dr. könyve beosztását követve külön tárgyalja a tuberkulózis elterjedését a megyeszékhelyként szereplő városokban, a falu és a város életkörülményei között átmenetet képező kisvárosi népegységekben és a tisztán falusi lakosság között.

I. A TUBERKULÓZIS. Elterjedése a megyeszékhelyeken

Országos viszonylatban a vizsgált 1927–1929-es években a tuberkulózis általános halálozási arányszáma 2,1 volt 1000 lélekre számítva. (*Általános halálozási arányszám* alatt értjük a vizsgált betegségekben elhaltak számát egy bizonyos lélekszámra vonatkozóan). A *megbetegedési hányad* (a vizsgált betegségben szenvedők száma arányítva egy adott lélekszámra) ezekben az években országos átlagban a városi lakosság között 6,22–7,13 között váltakozott 1000 lélekre vonatkozóan.

Az *arányított halálozási jelzőszám* (a vizsgált betegségben elhaltak száma az összes elhaltakhoz viszonyítva) ezen népességekben 12% volt, azaz minden 100 halálesetben 12-nél tuberkulózis volt a halál-ok. Ezen arányított halálozási jelzőszám alapján tanulmányozott 20 transzilvaniai megye helyzete így alakul:

1928. A tanulmányozott városok.				1929. A tanulmányozott városok.			
Arány- szám	Város	Abszolút számok	%	Arány- szám	Város	Abszolút számok	%
0-9%	Făgăraș Lugoj Miercurea Ciuc Sighișoara Timișoara Zălau	6	30%	0,9%	Bistrița, Dej, Lugoj Miercurea-Ciuc Sibiu, Timișoara Sibiu	7	30,5%
9-11%	Brașov Cluj Oravița	3	15,%	15%	Cluj, Făgăraș Turda	3	15%
11-20%	Aiud, Arad Bistrița, Dej, Deva, Oradea, Satu-Mare Sibiu, Sighet, Turda, Târgu-Mureș	11	55%	11-20%	Deva, Odorhei, Satu-Mare, Aiud, Arad, Blaj, Brașov, Sibiu, Sighet, Tg-Mureș	10	50%

Igy az 1928-ban vizsgált 20 Transzilvianai nagyvárosban a szóbanlévő értékjelző 11 helyen, azaz az összesek 55%-ban igen magas, 11–20% között mozgott s ez a szám 1929-ben sem mutat lényegesebb javulási irányzatot.

Összehasonlítva ezen szempontból a Transzilvániai városokat a többi országrészek hasonló egységeivel, a következő kimutatást kapjuk:

1928.						1929				
Arány- szám.	Összesen város	Ardeali	%	Más- ország rész.	%	Összesen város	Ardeali	%	Más Országrész	%
0-9%	27	6	22	21	77,7	29	7	24,2	21	75,8
9-11%	14	3	21,4	11	78,0	10	3	30,0	7	76,0
11-20%	23	11	47,8	12	52,1	29	10	35,1	19	64,9
20-30	1	–	–	1	100	–	–	–	–	–

1928-ban az összes tárgyalt városoknak csak 30,7%-át alkották még a transzilvániai városok, 1929-ben 24,4% képezték. Ez a viszony a táblázaton kifejezést nyer s ennek alapján Transzilvánia városainak említett arányszámai körülbelül egy sikon mozognak az ország többi városaival. A két év adatait összevetve: *Transzilvániában* a 11–20% arányszám némi csökkenését észlelhettük, amely a halálzás némi esésére mutat, legalább is nem emelkedik. amely jelenséget a más részek városainál észlelhettük, hol a 0–9% arányszám 1929-ben csökkenő irányzatot jelez párhuzamosan a magasabb értékjelzők emelkedésével, a 11–20% egy év alatt 51,1%-ról 64,9%-ra emelkedett. Ezzel szemben abszolút számokban az ország összes városai közül éppen Oradea és Turdán találunk legtöbb tuberkulotikus beteget, míg Făgăraș, Bălți és Orhei a leginkább mentesített helyek.

A kisebb városok.

Ha a kisebb városok fertőzöttségét vizsgáljuk, melyek társadalmi összetételükben, gazdasági és közegészségügyi tekintetben átmenetet képeznek a falu felé, ezekben az arányított halálozási arányszám 1928–1929-ben országos viszonylatban 9–13% között váltakozott.

A transzilvániai kisebb városokat a szerint csoportosítva, hogy az értékmérő alapján a fertőzöttség növekszik-e, avagy

fogy, a következő sorrendet állíthatjuk össze: a tanulmányozott kis transzilvániai kis városról:

Emelkedő irányzat	Absz. szám	%	Állandó	Absz. szám	%	Csökkenő irányzat	Absz. szám	%
Abrud Covasna Gherla Lipova Orșova Reșița Urziceni	7	30,4	Alba-Iulia, Beius Carei Marei Gheorgheni Huneodora Oraștie Reghin Sebeșul-Săseșc Salonta-Mare Târgu-Săcuiesc	10	43,4	Baia-Mare Bohuși Caranșebeș Hațeg Mediaș Șimlăul-Silv.	6	26,08

Ezen népközösségek között a fertőzés legnagyobb mértékben állandó irányzatot mutat. (A további adatoktól függ ezen jelen-ség végeleges elbírálása, amennyiben úgy haladó mint csökkenő törekvés is lappanghat pillanatnyi állandós helyzetkép mögött). Szokatlan nagy arányszámot mutat fel Orșova 36%, míg Beiuș, Gherla, Alba-Iulia, Covasna, Urziceni arányszámai a 20% felett mozognak. Országrésünk kisebb városainak sorsát a többi országrészek hasonló népességeivel összehasonlítva pillanatnyi-lag az előbbieket mutatnak kedvezőbb arányszámokat, amennyi-ben az átvizsgált 80 kisváros közül emelkedő irányzatot 33 azaz 41,8%, maradandó 35 azaz 43%, míg csökkenést csupán 12 vá-rooska (az összesek 12,2%) mutat, összevetve még az országos átlaggal, a folyamat haladása, vagy pillanatnyi megállása a he-lyek 84,8%-ban és csökkenés országosan csupán 12,2%-ban, Tran-szilvániában a csökkenés 26,08%-ban mutatkozik.

Elterjedése a falvakban.

Ismeretes a városok szerepe a tuberkulózis terjesztésében, amennyiben az erősen fertőzött nagy és kisvárosok előbb-utóbb fertőzik a falvak néprétegeit is, ahol aztán ez folytatja mun-káját tovább még akkor is mikor már az illető városban a fo-lyamat csökkenő irányzatot jelez. A falusi néprétegek fontossá-gát ezenkívül emeli még az a tény is, hogy egész Románia 1933 január 1-i összlakosságából (18,542.074) nem kevesebb mint 15,021.155 azaz 81,0% képviseli a falusi lakosságot, ez az arány-szám Transzilvániában 5,643,065 lakosból 4,691.371 azaz 83,1%-ra emelkedik. Az ország lakossága döntő nagy tömegének, fertőzöttségi állapota még abban az esetben is, elhatározóan esik latba a kérdés mérlegelésénél, ha a városi lakosságunk teljes mértékben mentes lenne ezen bajtól. Országos átlagban az általános halálózási mutató a falusi lakosság körében a tbc.-ban, 1927–1929-ben 8,6–10,3 tizezer emberre számítva, míg az

aránylagos halálozási szám ezekben az években ebben a nép tömegben 3,5–4,4% volt.

A transzilvániai megyék ezen mutatószám alapján így csoportosíthatók.

Évsz.	0–3% halálozás	3–5%	5–10%
1927	Alba, Ciuc, Făgăraș, Hunedoara, Năsăud, Sălaj, Satu-Mare, Someș, Târnava-Mică, Turda	Bihor, Brașov, Mureș, Odorheiu, Sibiu, Târnava-Mare, Trei Scaune	Arad, Cluj, Maramureș, Timiș-Torontal
1928	Alba, Mureș, Năsăud, Odorheiu, Sălaj, Satu-Mare, Someș, Turda, Târnava-Mică.	Bihor, Brașov, Ciuc, Făgăraș, Hunedoara, Sibiu, Timis-Torontal, Trei Scaune	Arad, Cluj, Târnava-Mare
1929	Alba, Bihor, Sălaj, Hunedoara, Năsăud, Satu-Mare, Someș, Târnava-Mică	Brașov, Ciuc, Cluj, Făgăraș, Mureș, Odorheiu, Sibiu, Trei-Scaune	Arad, Maramureș, Târnava-Mare, Timis, Torontal

Ebből a táblázatból az egyes megyék fertőzöttségének pillanatnyi képét nyerjük. A könnyebb összehasonlítás céljából közöljük a megyék százalékos helyzetét az egyes csoportokban, mely világosabban mutat a folyamat fejlődésének mikéntjére:

1927-ben az átvizsgált 21 transzilván megye így oszlott meg:

0–3%	halálozási arányszám	10 megyében	45%
3–5%	„	7 „	33,5%
5–10%	„	3 „	19,0%

1928-ban 20 vizsgált megyéből az egyes csoportokban találtatott:

0–3%	halálozási arányszám	9 megyében	45%
3–5%	„	8 „	40,0%
5–10%	„	3 „	15,0%

A következő évben ez az arányszám további romlást mutat, amennyiben a 20 megye közül a csoportosulás egyre a magasabb értékmutatók felé tolódik el:

0–3%	halálozási arányszám	8 megyében	40,0%
3–5%	„	8 „	40,0%
5–10%	„	4 „	20,0%

Az egyes megyékben a fertőzés növekedésével az aránylagos tbc. halálozási arányszám is gyarapodik, így a csoportok eltolódása természetes folyamat. Eme két kimutatás alapján a

folyamat csökkenő vagy növekedő fejlődése az egyes megyékben így alakul:

Növekedő irányzat	Állandó	Csökkenő
Alba, Arad, Braşov, Ciuc, Făgăraş, Hunedoara, Maramureş, Sălaj	Cluj, Mureş, Năsăud, Odorhei Satu-Mare, Sibiu, Someş, Târnava-Mare, Târnava-Mică, Timiş, Torontal, Trei-Scaune, Turda	Bihor

A 21 transzilván megyéből e táblázat alapján 8-ban (azaz 38%) emelkedő, 12 megyében (57,1%) állandó s csak 1 helyen (4,5%) csökkenő az irányzat. Az országos átlagban emelkedő folyamatot a megyék 46,5%, állandót 49,9%, csökkenőt 5,6%-ban találunk. Nálunk tehát inkább a folyamat pillanatnyi megállapodását könnyelhetjük el, sajnos egyelőre erőteljesebb csökkenési törekvés nélkül. Falusi lakosságunk helyzetét mi sem jellemzi jobban, minthogy országos átlagban a megyék 96,4%-ában, míg Transilvániában a megyék 93,1%-ában a folyamat emelkedését, vagy bizonyosat nem ígérő állandósulását szemlélhetjük. Ami a városokkal szembeni helyzetet illeti, egyelőre ezekben aránylag sokkal több tbc.-beteget találunk. Országos átlagban az általános halálozási arányszám a városi és a falusi lakosság körében a tuberkulózisból kifolyólag így fest:

	városi	falusi
1927-ben	11,7	3,5%
1928-ban	11,8	4,4%
1929-ben	11,5	4,7%

Ez a kimutatás is rámutat arra a tényre, amely a jövendölés szempontjából a legsúlyosabb, hogy a magas és csak nagyon lassan fogyó városi tuberkulotikus halálozás mellett a falvak népének egyre fokozódó megbetegedési folyamatával állunk szemben, amely tény ezen területek aránylag friss fertőzöttségére vet világot, de a további súlyosbodás biztos útját is jelenti.

Transzilváni viszonylatban összehasonlítva a városok és a megyék helyzetét, 1928-ban, mikor közös adataink vannak az arányított halálozási arányszám alapján, a városok sokkal súlyosabb fertőzöttségi állapotát szemlélhetjük. Míg a vizsgált városok csupán 45%-a volt a 0–11%-ig terjedő arányszámú csoportban, addigra megyék 100%-ban a kisebb fertőzöttségű fokra mutatnak. Összehasonlítva Transzilvánia tuberkulotikus megbetegedési hányadosát az egész országra és az egyes országrészekre vonatkozó adatokkal, országrészünk helyzete így fest:

1922-ben:

Egész Romániában 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	5,1
Olteniában 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	5,0
Muntenia 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	5,2
Dobrogea 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	4,5
Moldova 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	6,7
A regát egyben 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	5,3
Basarabia 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	6,8
Bukovina 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	5,2
Transzilvânia 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	3,3
Banatul 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	3,7
Crişana Maramureş 1000 lélekre számított tbc. megbetegedési hányada	5,2

Igy az egész országban Transzilvániában találunk legkevésbé tuberkulotikus beteget s aránylagosan alacsony értékű számot jelentenek Banatul és Crişana-Maramureş is.

II. A SIFILIS.

A sifilis transzilvâniai elterjedésérôl a XV. századtól kezdve vannak adataink, de csak a XVIII. században lép fel, szinte járványszerûen, amit a sorozatos háboruknak s Mária Terézia intézkedésének köszönhetünk, aki a bordélyházak kiüzött lakóit a Bánátban telepítette le, ami magával vonta a járvány oly erôs fellángolását, hogy külön kórházakat kellett a vidékeken felállítani. A XIX. században a napoleoni háboruk gondoskodtak újabb fertôző gócek keletkezésérôl. Végül a világháboru, az ezt követô nagy embercsoport-kicsérôlések járultak hozzá, hogy ma már oly falusi néptömegek is nagy mértékben fertôzôdtek, melyek eddig zárt közösségi életük miatt mentesek maradtak.

Országos viszonylatban a megbetegedések állandó növekedésével állunk szemben, amit megmagyaráz egyrészt a vizsgálatok nagyobb elterjedtsége és tökéletesedése, másrészt a városi és falusi lakosság vándormozgalmának egyre fokozódó mértéke.

A 100.000 lélekre számított megbetegedési hányados 1922-tôl kezdôdôleg így változik:

1920: 234,3	1924: 406,1	1928: 843,5	1932: 959,1
1921: 273,8	1925: 677,1	1929: 767,8	
1922: 311,1	1926: 760,0	1930: 936,6	
1925: 295,2	1926: 779,9	1931: 829,1	

A fertőzöttségnek országrészenkénti elosztása (100.000 lakosra számítva a megbetegedési arányszámot)

Az ókirályság területén	1,097.6
Basarabia	506,5
Bucovina	645,2
Transzilvania	404,1

Igy pillanatnyilag Transzilvania a többi országrészekhez hasonlítva valóban a legkedvezőbb helyzetet foglalja el, de az ókirálysággal való egyre emelkedő emberanyag-kicserélődés bizonyára ezen a ponton is előbb-utóbb éreztetni fogja hatását.

Transzilvaniában összehasonlítva a fertőzés megyénkinti elterjedését a fertőzéses megyék állapotával a következő csoportosításban közöljük. (Az arányszám a kimutatott sifilitikus fertőzöttségek 1000 lélekszámra vonatkoztatott hányadosát mutatja, az egyes transzilván megyék névszerinti feldolgozásával. Az összes átvizsgált vármegyéknek az illető értékmutató csoportban elfoglalt abszolút számát és aránylagos képviselőjét s a transzilvániai megyéket az egyes csoportokban abszolút és relatív számokban mutatjuk be.

I. Sifilis az transzilvániai megyékben a többiekhez arányítva

0–1‰					1–5‰				
Transzilvániai megye	Összes megyék absz. sz.	Összes megyék %	Transzilvániai absz. sz.	Transzilvániai %	Transzilvániai megye	Összes megyék absz. sz.	Összes megyék %	Transzilvániai absz. sz.	Transzilvániai %
Sălaj Târnava-Mică Odorheiu	3	4,1	3	100	Satu-Mare Maramureş Cluj Mureş Arad Caraş-Alba Severin, Sibiu Făgăraş Târnava-Mare Trei Scaune	24	33,3	12	50,0

II.

Transzilvániai megye	5–10‰				10–15‰		15–20‰		20–30‰		30‰	
	Összes megyék absz. sz.	Összes megyék %	Transzilvániai absz.	Transzilvániai %	Összes megyék absz. sz.	Összes megyék %	Összes megyék absz. sz.	Összes megyék %	Összes megyék absz. sz.	Összes megyék %	Összes megyék absz. sz.	Összes megyék %
Braşov Someş Năsăud Bihor Turda Ciuc Timiş Hunedoara	18	25	8	44,4	8	11,1	9	12,5	5	6,9	4	5,1

Ezen kimutatás alapján az összes megyéknek 62,4%-a található az első három fertőzöttségi csoportban, míg az átvizsgált 23 transzilván megyéből az

I. csoportban	találunk	3	megyét,	tehát	13%
II.	„	„	12	„	„
III.	„	„	8	„	„

igy a transzilvániai megyék 100%-a a legkisebb mértékben megfertőzött megyék között található. Országos arányban a legnagyobb mértékben sifilizált Roman megye, ahol 1000 lélekre 60–90 biztosan megállapított beteg esik, ezt követi Neamţu–Putna–Tutova, hol ez az arányszám 30–60 között változik. Transzilvániában az átlag 4‰ s a legfertőzöttebb megye Braşov (9,5‰). Ezt követik Năsăud (7,4‰), Turda (6,7‰), Someş (6,3‰), Ciuc (5,7‰) arányszámmal. A Banatban az átlag 4,4‰, a legmagasabbra Timiş-Torontalban emelkedik (5,4‰). Crişana-Maramureş 4,2‰ átlaggal szerepel Bihor 6,4‰ fertőzöttséggel szerepel. Ezek az 1932-ből származó arányszámok mélyen alatta állanak az ez évi országos 9,5‰-nek, vagy a többi országrészek fertőzöttségi állapotának.

1932-ben 1000 lélekre számított megbetegedési arányszám:

Az egész országban	9,5‰
Olteniában	7,5‰
Munteniában	10,7‰
Dobrogeában	6,0‰
Moldovában	30,2‰
Az egész Regátban	13,8‰
Basarabia-ban	5,5‰
Bucovina-ban	12,2‰
Transzilvániában	4‰

s így Transzilvánia úgy egészében, mint egyes megyéiben a legkevésbé fertőzött országrész, amit csupán az a szomorú tény zavar, hogy az egyes részletkutatásoknál dr. Stanca 1924-

ben egyes transzilvániai falvakban a betegség döbbenetes elterjedését mutatta ki, így Răcătău, Cojocna, Preluca Nouă és Solnoc Dobâca községekben a lakosság 25%-a, tehát minden 4. ember fertőzött, Adalini (Cojocna-megye) 23,3%, míg Aradu (Turda-megye) 6,8%-ban fertőzött lakossága. Ismerve azokat a tényezőket, melyek a sifilis elterjedését meghatározzák, Transzilvániában is ezen folyamatnak emelkedésével kell számolnunk a legközelebbi időkben az általános gazdasági, közegészségügyi, kulturális helyzetünk természetes folyamánnyaként, melyhez még hozzájárul az erősen fertőzött megyékkel való egyre nagyobb méretű emberanyag-kicserélődés. Másrészt természetesen a bevezetett erélyes megelőző és kezelést célzó intézkedések, a közegészségügy általános javulása bizonyára az országos átlagnak lényeges csökkenését fogja eredményezni.

III. A MALÁRIA.

Országos viszonylatban jelentős szociális betegség különösen a Duna, a Dnyeszter, a Fekete tenger és tavai környékén, Olteniában, Munteniában, Basarabiában, Dobrogeában szedi áldozatait. A megbetegedési hányad 100.000 lakosra 1924–1931 országos átlagban így változott:

1924	1240,0	1928	476,0
1925	1183,0	1929	486,0
1926	745,0	1930	550,1
1927	688,0	1931	788,0

A bevezetett nagytömegű vidéktanulmányozások, az egyéni vizsgálatok és a nagymérvű kezelés együttes hatásaként sikerült ebben az időszakban (1924–1931) fokozatosan tompítani; míg 1924-ben az egész országban 205.000 beteget mutattak ki, ez a szám 1930-ban 98.409-re csökkent le.

Transzilvánia legnagyobb részben teljesen mentes ettől a fertőzéstől, amit szerencsésebb földrajzi helyzete és így kisebb fertőződési lehetősége magyaráz meg s így általánosságban a megyékben a maláriások száma 0–3 az ezerre. Satu-Mare, de különösen Bihor vármegyében találunk erősebb fertőző fészket. E megyében az arányszám így változott 1000 lélekhez számítva:

1925	1,2‰	1928	10,6‰
1926	1,1‰	1929	13,4‰
1927	9,8‰	1930	10,4‰
		1931	9,2‰

E megyék még a többiekhez viszonyítva is kitűnnek a fertőzés rohamos emelkedése folytán. A többi transzilvániai megyében a maláriások száma így alakult ki 1931-ben:

Transzilvániai átlag	0,1‰	Mureș	0,1‰	Bihor	9,2‰
Banati átlag	0,1‰	Sălaj	0,5‰	M.-mureș	0,2‰

Crişana Maramureş	2,7‰	T.-Mică	0,1‰	Satu Mare	1,2‰
Alba-megye	0,5 „	Turda	0,6 „		
Cluj-megye	0,1 „	Arad	0,4 „		

Ezen arányszámok Transzilvániában, Banatul és Crişana-Maramureşban mélyen alatta állanak az országos átlagnak és a többi országrészek hasonló értékmérőinek.

1931-ben 1000 lélekre számítva a maláriások száma:

Országos arány	5,7‰	Dobrogea	4,8‰		
Oltenia	10,3 „	Moldova	9,1 „	Transzilv.	0,1‰
Muntenia	12,0 „	Egész regát	9,5 „		
Basarabia	11,7 „	Bucovina	0,4 „		

A fertőzés kismértékű elterjedése szempontjából Transzilvánia áll legjobb helyens 9,1% elenyésző kisszámú fertőzött esettel.

* *

*

Általános áttekintés céljából az 1931–1932-ős megbetegedési arányszám alapján 1000 lélekre számítva csoportosítjuk a megyéket a tuberkulózis, a sifilisz és a malária elterjedésének tekintetbevételével*) súlyossági sorrendben?

1. Braşov	8. Turda	13. Târnava Mică
2. Bihor	9. Ciuc	14. Mureş
3. Năsăud	Cluj	Târnava Mare
4. Hunedoara	10. Satu Mare	15. Odorheiu
5. Someş	11. Maramureş	16. Făgăraş
6. Sibiu	Alba	17. Sălaj
7. Timiş-Torontal	Trei-Scaune	
Caraş	12. Arad	
Severin		

Igy tehát a legsúlyosabban áll ezen betegségek elterjedése szempontjából Braşov vármegye, amely a sifilisz elterjedése tekintetében első helyen áll Transzilvániában, Banatban és Crişana-Maramureşban (9,5‰) s harmadik helyen a tbc. fertőzés alapján (5,5‰), Bihorban a tbc. elterjedése (10,1‰), súlyos malária fertőzöttsége (9,2‰) mellé még tekintélyes szifilisz arányszám is járul (6,4‰). A legegészségesebb 3 megyénk Odorheiu, Făgăraş és Sălaj. Ha most ugyanezen szempontok és adatok alapján a különböző országrészeket tanulmányozzuk, hogy Transzilvánia helyzetét világosan lássuk, a sorrend így alakul súlyossági sorrendben:

1. Muntenia–Moldova	5. Dobrogea
2. Basarabia	6. Crişana Maramureş
3. Oltenia	7. Banatul
4. Bucovina	8. Transzilvánia

*) Az alkoholizmussal külön cikkben fogunk foglalkozni.

1932-ben az ezektől a betegségektől legsúlyosabban fertőzött orszégrészek Muntenia és Moldovai ahol mindhárom tárgyalta betegség nagy arányszámmal van képviselve s a legegészségesebb mindeme szempontok azerint Banatul és Crişana Maramureş.

Mily mértékben fogják tudni az itt élő népességek megőrizni és továbbfejleszteni a viszonylagos jobb egészségi helyzetüket, ez azon dől el, hogy mennyiben tudják hasznukra vagy kárakra fordítani azokat az erőket, melyek egyes betegségek elterjedésében döntő fontosságúak.

Csillámok a homokban.

E cím alatt olyan régi iratokat ismertetünk, amelyek a háború előtti magyar életben, mintegy összeesően az Ady-Szabó-Móricz ideológiájával, a magyar nép elhagyottságára és bajaira mutatnak rá és általában a valóságos magyarságnak igazi belső problémáit, külszínességtől, hazugságoktól és önámításoktól mentesen tárgyalják. Mivel az ilyen irások sohasem találtak hivatalos megértésre, lehet, hogy negative vádolni is fognak. Mi nem a vádakért, hanem a tanulságokért ismertetjük őket, hogy tisztábban láthassunk, hogy igazabban cselekedhessünk.

Deme Károly: Magyarország helyzete és az európai népek harca. Kolozsvár, 1913. 101 oldal. Egyik ismerősöm könyvei között bukkantam rá erre a kis könyvre. Ott hevert, mélyen eldugva a polc alján. Először bizalmatlanul vettem a kezembe. Deme Károly nevét eddig nem hallottam. De a könyv elolvasása után már láttam, hogy azok közé a kevesek közé tartozik, akik a háború előtti válságos időkben világosan gondoltak és tisztán láttak.

Előttem néha egészen csodálatosnak tünik, hogy a tragédia hogyan tudott bekövetkezni, mikor annyi ember már jóelőre látta a veszélyt és jelezte is. A nagy nevek között nem található meg ugyan, de közéjük tartozik a Deme Károlyé is.

Kis könyve több szempontból tárgyalja nagy tárgyilagos-sággal a magyarság helyzetét és jövőjét. Az osztrák-magyar monarchia sorsát már megpecsételve látja: itt csak a bomlás következhetik. A Habsburg-dinasztiának azt tanácsolja, hogy saját, jól felfogott érdekében ne az „agyaglábakon roskadozó” monarchiára fektesse uralkodói hatalmának súlypontját, hanem Magyarországra. A monarchiából hiányzik az állami gondolat összetartó kapcsa, míg ez Magyarországon még meg van. Ausztria nemzetiségei már annyira öntudatosak, hogy nyíltan az elszakadáson dolgoznak, míg Magyarországon a helyzet még nincs ennyire kiélezve, még minden menthető. Ha a Habsburg-család még uralmon akar maradni, akkor orientálódjék Magyarország felé, mert Középeurópában már helyzeténél fogva is csak a magyarság az a „szilárd” pont, melyre még építeni lehet. Magyarországnak ugyanis az az érdeke, hogy a nagy német és orosz

állam között elválasztó gát legyen. Ezért van szükség a monarchiára és közvetve a Habsburg-családra is. A monarchia azonban nem szükségképpen Középeurópában, hiszen „Németországnak érdekei tulajdonképpen nem is azt kívánják, hogy Ausztria a mostani összeállításában tovább is fennmaradjon, hanem hogy legyen a szlávok és a germánok között egy neutrális zóna, egy más fajbéli erős állam, mely várfalat képez az orosz és a német birodalom között. (62 old.) „Legyen ez az elválasztó várfal, amíg lehet, Ausztria-Magyarország, ha elég erős; ha pedig nem alkalmas rá, legyen más. De legyen, mert ez a fő.” (63 old). Tehát Magyarország sorsa az, hogy gátat verjen a két nagyhatalom imperialisztikája közé és erre alkalmas is lenne két feltétel mellett:

a) Szövetség Romániával, melynek érdekei azonosak a magyar érdekekkel

b) Belső revízió

Tehát a két első tennivaló: kibékülni Romániával, melyet a magyarság oktalanul ellenségének tekint és rendezni a belső, égetően sürgős problémákat. *A kisebbségi kérdés* a hosszas nemzetörödmőség miatt már közel áll a robbanó ponthoz. Az ügyetlenül használt „divide et impera” káros gyümölcsöket terem csak. (horvát autonómia-kérdés). *A közoktatásügyi problémák* szintén a legsürgösebbek közé tartoznak. A magyar vidékek iskola nélkül állanak, a nemzetiségeket viszont tömik iskolával. Így indul meg egyrészt a magyarság elnemzetietlenedése, másrészt pedig a nemzetiségek öntudatosodása. A megoldatlan *szociális problémák* belső zavarokra vezethetnek gyors közbelépés nélkül. Ehhez nagyon hozzájárul a közép és parasztsztyály anyagi és részben erkölcsi romlottsága. Egyre nagyobb számban szedi hiteit az *ateizmus* és a *kommunizmus*. A társadalmi kérdések legfontosabbika a *földhiány*.

Ez a rövid vázlata ennek a pompás kis tanulmánynak. Kommentár, azt hiszem, nem szükséges hozzá. De ismétlem: néha egészen csodálatosnak látszik, hogy a katasztrófa bekövetkezett. Mikor annyi csillám volt a háborúelőtti magyar pusztában.

Lőrinczi László.

Olvasóinkhoz!

Hátrálékos előfizetőinket mély tisztelettel kérjük hátrálékaik beküldésére. Lapunkat előfizetői tartották fent hét éven keresztül. Bizunk bennük és kérjük további bizalmukat.

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

1885–1936.

Kosztolányi Dezsővel a modern magyar irodalomnak már a harmadik nagy költőegyénisége szállt sírba. 42 éves korában Ady, 42 éves korában Tóth Árpád és 51 éves korában Kosztolányi Dezső.

Meg sem kíséreljük felvázolni, mit vesztettünk benne. Külön-külön tanulmányt igényelne műfordítói, prózaírói, költői és nyelvtisztító munkássága. Mint műfordító Babbitssal együtt halhatatlan érdemeket szerzett a modern irodalom legszebb lírai alkotásainak magyarra fordításával. A századforduló új magyar lírikusai rajtuk át jöttek az új magyar köztudatba. Kosztolányi legalább 15 nyelvből fordított. És hogy fordított! Minden művelt magyarnak olvasnia kellene ezeket a fordításokat! Olyanok mint a legszebb magyar versek. A magyar líra legmélyebb termését a magyar lélek szerves alkotórészévé tette, ez maga elég lenne, hogy neve örökre fennmaradjon. Csak nagy költő fordíthat így, nagy költő, akit ez esetben nem közvetlen élménye, de az idegen nyelvű műalkotás ihletett meg.

Nagy költő volt, bár természetunktől, s világfelfogásunktól sokkal távolabb álló, mint Ady, vagy Tóth Árpád, ők a mai élet legégetőbb magyar kérdéseinek adtak örökkévaló emberi kifejezést. Ady nemcsak lírikus volt, de az új magyar világfelfogás úttörője is. Kosztolányi ennél szűkebb értelemben volt költő. Látszólag nem nőtt annyira össze fajával, látszólag nem nőtt annyira össze korával. Hangulati költő volt és egyéni. Sokszor (régebb) a nyelv és műforma öncélú virtuózának látszott. És mégis egyéni hangulataiban nem különködő dekadenciát, de az élet olyan köznapinak látszó, jelentéktelen belső vagy külső részletét rögzítette meg, amelyek egyetemesen emberiek. És úgy tette ezt, az irracionális réteget felborzolva, hogy hatásuk messze időkig végigremegett az olvasóban. A keleti ember kultur-szerelme volt Kosztolányi egyik szenvedélye. Szenvédély, mely épen nyugaton egyre kevésbé divatos, de amely számára az igazibb emberség eszköze.

Másik szenvedélye, szerelme: a nyelv. A magyar nyelvnek kevés olyan művésze volt, mint ő, lelkünk legzengőbb eszköze csak néhány nagy költőnknek és íróknak volt még olyan mértékig sajátja, mint az övé. Született csodálatos érzékét a műfordítással és a régi magyar nyelv állandó tanulmányozásával tette utolérhetetlen kifejező erővé. Ezt a nyelvet fejlesztette

alkotásaival, ezt óvta, védte. Ezen át függött össze fajunk mély rétegeivel, számára ez volt leginkább a magyar Lélek.

És előszóval is milyen páratlan művészete volt ennek a nyelvnek! Minden szó új szint új értelmet kapott előadásában. Minden szó lelket kapott.

Mikor két évvel ezelőtt (életében először és utoljára) itt járt, két napon át alkalمام volt nemcsak mint előadót, de mint embert is megfigyelni. Szörnyű betegsége első válságán átment, látszólag meggyógyult, megerősödött. Életerejé megduzzadt, szel-leme lobot vetett. Arca a néha bohóc, máskor mélázó arc, szeme, ez a mongolvágású néha ironikus, groteszk, máskor gyermekien tiszta szem, minden szavát sajátos hangulattal kísérte. Érezte-e közeli borzalmas végét? Leírni is döbbenetes a magyar nyelvnek ez a páratlan művésze nyelvrákban posztult el. Ez a páratlan előadó halála előtt hónapokkal már nem is beszélhetett. Ez az életerős, remek férfi 51 éves korában om-lott el leirhatatlan szenvedések után. Az élet szerelmese, re-naisance rajongója, a pillanat művésze, a leggyötrőbb pusztu-lás a megálló szenvedés kinjai között mult el.

A nálunk felolvasott versei közül legszebb az a vallomása volt, mikor hajnalban a csillagos égre tekintve rájött hogy az élet nagyobb, örök valóságát eddig észre sem vette. „Lelkek és göröngyök közt botoltam... És mégis, egy ismeretlen Isten katonája voltam... – Csak megtöretett testéért hullhat meg-rendülten a könyünk. Alkotásai, lelke a magyar lélek vérke-ringésében élnek és hatnak tovább.

Dr. Jancsó Béla.

Balázs Ferenc: Zöld árvíz. Regény. Szépmíves Céh kiadása 1936., 194. o.

Balázs Ferenc újabb könyve falu-regény nemcsak azért, mert főszereplői a falu tipikus alakjai: a lelkipásztor, a tanítókisasszony, az öreg és fiatal tanító, egyházigondnok stb., hanem sokkal inkább azért mert az egész regény mögött mint egy kollektív alany maga a falu áll. Dr. Imre Lajos mutatott rá nemrégiben, hogy a falu igazi gyöke-reiben misztikus mélységekbe nyulik le és a falu igazi arca, racionálisan soha fel nem mérhető. Balázs Ferenc a falu-nak ezt az arcát a Rög alatt című munkájában is világosan megmutatta, helyesebben a falunak erre a képe-re jut el a faluba magával hozott racio-nalista, szocialista elgondolások re-viziója után, ebben a munkájában azon-ban a falunak ez a képe mindennél vi-lágosabbá válik és ebben jelent külö-nösen nagy értéket. Ez a kép akkor válik világosabbá, amikor elénk állítja a modern felszerelésekkel falumunkát

végezni akaró théologiai tanárt és fe-leségét. A falu életének emellett a misztikus kollektív vonatkozása mel-lett nagyon határozottan rámutat arra a modern vonásra is, amely mindin-kább az ébredő szocializmus felé for-dul. A falu misztikus alap lelkiségét nem elégíti ki az egyház elsoványodott igehirdetése, szimbolikája, élettávolság-ban maradása, ezért a falu élete leg-mélyebb misztikus mohósággal fordul az új szocializmus felé. Ez az érdeklő-dés nem felszines, hanem gyökeres.

A falu olyan ideológiát keres, amely-ben megoldását látja a maga valóságos mélységéből feltörő kérdéseinek. Rö-viden ugy is mondhatnám, hogy a falu gyökeresen akar modernizálódni, mert ebben látja megmaradásának utját és az egyetlen modern ideologia, amely el-jut hozzá nem más, mint a szocializmus. Balázs Ferenc könyvének ebben a kon-kluziójában olyan figyelmeztetés van, amelyet nem lehet ma figyelmen kívül hagyni.

A falukat nem lehet többé egy elmulott világból itt maradt idealista-nemzeti-keresztyén ideológiával elmaradottságában megtartani, mert a falu minden ilyen igyekezet ellenére a maga útján modernizálódik és ebben a törekvésben ha nem kap más oldalról eleven modern hatásokat, annál nagyobb szerepe lesz a szocializmusnak, minél nagyobb mértékben nő a falu gazdasági és társadalmi leromlása.

Balázs Ferenc könyve nemcsak azért értékes munka, mert ezt a kettős figyelmeztetést hozza, hanem mint olvasmány is értéket jelent. A modern olvasóval, aki eddig mindig tulzások képében látta a falut, a falunak valós képét ismerteti meg. Nemcsak a Balázs Ferenc pályáján, hanem a kisebbségi irodalomban is határozott haladást jelent ez a könyv. L. D.

HASZNOS KÖNYVTÁR 9, 10, 11, 12. FÜZETE. Biró Sándor: A bujdosó fejedelem. (II. Rákóczi Ferenc élete.)

A Hasznos Könyvtár célja a modern tudomány legértékesebb megállapításainak népszerű formában való közlése a néppel. Ezt a szempontot különösen értékesen tudta alkalmazni Biró Sándor a Rákóczi-kérdésre. Munkájában felhasználja a legújabb történelmi kutatás és beállítás eredményeit és azokat világos, nép által is érthető formában dolgozza fel aránylag szűk terjedelemben. Mivel látja a kérdés legfontosabb vonatkozásait és az elbeszélést azokra hengerzi ki, minden lényegest el tud mondani nemcsak a fejedelemről, hanem koráról, sőt a megelőző időről is. Rákóczi alakját megszabadítja a ráakódott romantikus cícomától, de azért mégis megmutatja benne a nemzetért vérző hőst. Különösen értékes a könyvben annak megmutatása, hogy a Rákóczi-féle felkelés a megelőző hasonló felkelésekkel szemben milyen nagy mértékben volt a népek, elsősorban a magyar népek, de mellette a tótoknak, ruténeknek és románoknak a felkelése is. Biró Sándor kis könyve nagyon jelentős abból a szempontból is, hogy világosan rámutat azokra az erkölcsi vonatkozásokra, amelyek mint bűnök akadályozták és mint erények előbbre viszik a történelmi kibontakozást. Az erkölcsi vonatkozásokat azonban nem mint tanulságokat biggyeszti oda az egyes fejezetek végére, hanem azok mint itéletek születnek meg az olvasókban. Különösen értékes annak felmutatása, hogy Rákóczit az áldozat lelke hordozta

magának és mindenének népéért való odaáldozásában.

Ez a könyv értékes szeme a Hasznos Könyvtár sorozatának és világos jele annak, hogy ez a vállalat nemcsak a célját tudta helyesen kitűzni, de annak szolgálatában is értékeket tud napvilágra hozni. B. L.

Halász Sándor: Amig a búzából pénz lesz. A Hasznos Könyvtárnak ez az első gazdasági füzet, amely nem gyakorlati kérdéssel foglalkozik, hanem a világgazdasági összefüggésekben óhajt tájékoztatást nyújtani. Ez a tájékoztatás nagyon érdekesen megírt, de néhol nem egészen áttekinthető. Erdeme, hogy a gazdákat figyelmezteti arra, hogy a világgazdasági hullámzásban magukat akkor tudják legjobban fenntartani, ha nemcsak egy félélt (s nemcsak gabonát) termelnek. Szükséges lenne ennek a kérdésnek minden részletét kidolgoztatni népszerű füzetekben. Karádi Gy.

Dr. Herskovits János: Ismerd meg a fertőző betegségeket, hogy védekezni tudj ellenük. Bakk Elek kitűnő átfogó tanulmánya után Herskovits dr.-nak ez a népszerű tanulmánya a gyakorlatilag egyik legfontosabb részletkérdést: a fertőzőbetegségek ismertetését adja. A nagy anyagból szerencsésen válogatja ki az itteni betegségek leírását. Mivel a füzet laikusokhoz szól, csupán a laikusok által végrehajtható teendőkre és szükséges tudnivalókra szorítkozik: elsősorban a betegségek mindenki által megismerhető jeleire, aztán az előzetes védekezés és elkülönítés tennivalóira. Világosan megírt könyv, bevezetője a tenni-valók ügyes összefoglalása. A néppel foglalkozók nagy mértékben kellene olvassák és terjesszék az ilyen felvilágosító írásokat, mert a falu siralmas egészségügyi helyzetén való javítás első lépése: a tudatlanság csökkentése.

Dr. Tóth L.

FintaGerő: Berzsényi Dániel élete és költészete.

A falusi nép az irodalomról csaknem semmit sem tud. Mert nem tudhat. Mert az iskolában nem tanulja, emiatt hiányzik az érdeklődése, a városból mintegy misszióra kirándult előadók pedig nem érti.

A különböző irodalmi, nemzedéki és világnézeti harcok elfeledtették, vagy legalább is háttérbe szorították a falusi nép irodalmi nevelését. Nem népi

olvasmányok hiányára gondolok, hanem egy népiesen és a népek irt irodalomtörténetre, amely megértetné a faluval azt a szolgálatot, amelyet az irodalom a történelem folyamán a fajnak tett. Világossá és meggyőzővé tenné azt a gondolatot, amelyet Finta Gerő egyetlen mondatban fejez ki: „Csak a multjukra emlékezni tudó népeknek van igazi és teljes életük.”

Finta Gerő Berzsenyi-könyve a magyar nép irodalmi műveltségénél mutatózó hiányokat iparkodik pótolni. És jól pótolja. Ez a kis könyv mintegy példát ad arra, hogy hogyan kell írni és előadni az irodalomról azoknak az embereknek, akiknél a költészettel és történelemmel való foglalkozás se nem mesterség, se nem divat. A szerző könyvével bebizonyítja, hogy a leg-egyszerűbb értelmes emberrel is éreztetni lehet a Fohászzkodás magasztosságát, a Közéltítő tél csendes szomorúságát és érthetővé lehet tenni a marcangoló nemzeti önkritikát.

Elismerés illeti a szerzőt azért is, amit elhallgatott. Tudott áldozatot hozni. Nem felejtette el azt, hogy nem írói babérokra pályázik, hanem tanít. Tudta, hogy az egyes versek magyarázatánál van egy pont, amelyen ha tullendül, az egyszerű olvasók tömege nem érti meg. Lemondott arról, hogy a költő lelki harcait, a vágyai és a körülményei közötti ellentétet s viselkedésének, költészetének és gondolatainak ebből származó ellentéteit megvilágítsa. Finta Gerő könyvével, nevelő célját tekintve, talán kifogásolható az, hogy a melánkólikus költőt, az elmulás énekesét állítja elének. Egy nép csak akkor élheti teljes életét, ha – ismerve a multat, – bizik jövőjében. Erre pedig nevelni kell ilyen sorok bemutatásával:

Bizzál, virágzóbb századokat remélj,
Elődeidnek szép kora visszatér.
Csak lelkesen tartsd: mennyi sok szent
Vérbe került az igaz dicsőség.

(Berzsenyi: A tizennyolcadik század.)
Balogh L.

Dr. Jancsó Elemér: A magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szerepe a XVIII. században. Irodalomtörténeti tanulmány. Második kiadás. Cluj, 1936. 277 tizenhatodrészes oldal.

Jancsó Elemér újabb munkájának címe kifejezi a könyv célját: Megállapítani azt a szerepét, amelyet a XVIII.

századi magyar szabadkőművesség irodalmi és művelődéstörténeti szempontból betöltött. Ez a könyv tulajdonképpen csak első része egy nagyobb tanulmányosorozatnak, amelyben majd megismerkedünk a XIX. és XX. század hasonló vonatkozásaival. Miután megismertet a szabadkőmives mozgalomra vonatkozó általános tudnivalókkal, a tulajdonképpeni témát négy fejezetre osztva tárgyalja: mindenik fejezet egy-egy szabadkőmives tipussal ismerteti meg. A jelzett század első szabadkőmives típusa az országos és megyei politikai élet területén akart olyan mozgalmat indítani, amely közelebb hozza a különböző felekezeteket és társadalmi osztályokat. A második csoport, melynek legjellemzőbb embere a jakobinus forradalmár Martynovics, az első csoport által jelzett célt radikális forradalmi uton akarta elérni. A harmadik irányzat a nemzeti irodalom megteremtésén fáradozik, ennek vezéralakja Kazinczy Ferenc és Aranka György. Végül a negyedik irány, a rózsakeresztesek mozgalma úgy tekinthető, mint az igazi szabadkőművesség elfajulása, mert ez a csoport a társadalmi reform, vagy a nemzeti haladás helyett a természet tudomány felé fordulva a legzavarosabb alkemia titkaiban olvad fel. Végeredményében az volt a XVIII. századi szabadkőművesség jelentősége, hogy előkészítette a rendi társadalom után következő polgári társadalom útját, megadta a döntő lökést a nemzeti irodalom ujjaszületéséhez (az u. n. testőrírók és Kazinczy köre majdnem egészen ehez a mozgalomhoz tartoztak) és tevékenyen részt vett a magyar természettudományos kutatás megindításában. Természetes, hogy ennek a három mozgalomnak a létrejötte és diadala nem kizárólagosan a szabadkőművesség érdeme, de mindhárom mozgalom erősödésében jelentős szerepe van a szabadkőművességnek.

Jancsó Elemér feladata éppen az lett volna, hogy megállapítsa azt a háttér és mértékét, amelyet ezekben a mozgalmakban éppen a szabadkőművesség jelentett. Ő kétségkívül állandóan utal az általa ismertett mozgalom hatásaira, de a hatások hatásterületének megállapításában nem elég pontos és határozott. Munkája felolvasása után sem tudjuk egészen világosan, hogy a társadalmi átalakulásban, a nemzeti irodalom létrejöttében és a

természettudományos gondolkodás kialakulásában mi volt éppen a szabadkőműves mozgalom sajátos és elvitatathatatlan szerepe. Talán erre a sajátos feladatára kellett volna jobban tekintenie és elhagynia egy egész sereg adat felsorolását. Viszont a szerzőt is meg kell ebben értenünk, mert több levéltárban végzett eredeti oknyomozó, felderítő munkát és így természetsze-

rüleg láthatta fontosnak az általa fel-fedezett új adatok közlését. Másfelől a XVIII. században megindult szabad mozgalmak végső győzelme a szerző által későbbben, külön kötetben tárgyalandó XIX. században következtek be, tehát a munka következő kötetének megírásánál a szerzőnek alkalma nyílik az általam megmutatott hiány pótlására. L. D.

FŐISKOLÁS ÉLET.

Az első évek. Az idén az eddigi évihez aránylag jobb eredmények voltak az érettségiken, végzett középiskolásaink nagyobb számban jöttek fel az egyetemre. Most már nem az amúgy is túlszűfolt tanári pályát rohanták meg, hanem igyekeztek bejutni azokra a szakokra, amelyek szabad pályára készítik elő.

Az idén amint az új egyetemi törvény előírja, hogy minden szakra felvételt kellett tenni, amely egyedüli feltétele a szakra bejutásnak. Az orvosi fakultásra felvételre jelentkezett 206 jelölt, akiknek mintegy negyedrésze magyar volt. A felvételi írásbelije félig intelligencia kérdéseket foglalt magában. Négy tételt kellett kidolgozni. Érdekes, hogy az írásbeli eltekintve a multtól nem volt selejtező jellegű. Ezek után jött a szóbeli, amely aránylag elég könnyű volt. Az eredmény: 125 felvett hallgató. Nemzetiségileg a következő képen osztották meg 84 román, 12 magyar, 29 zsidó és német.

A tanári tanács később új határozatot hozott és 130-ra emelte a felvehető létszámát, tehát 16 új hely nyílt, mert közben 6 hallgató visszalépett. A tanári kar új felvételt tűzött ki. 67 jelentkező volt, mert közben megjöttek a Bucureștiben elbukottak is. Az új létszám alapján a nemzetiségi megoszlás a következő: 96 román, 16 magyar és 29 zsidó és német.

A gazdasági akadémián 41 első éves hallgató közül 10 magyar. A kereskedelmi akadémián 250 első éves hallgató közül 6 magyar és 2 zsidó.

A különböző felvételikén elbukott jelöltek megoszlata a jogon és a természettudományokon, ahol a felvételi csak formáság számba ment. Sajnos sem ezeken a szakokon sem pedig a többin nem lehet pontosan megállapítani a nemzetiség szerinti megoszlást.

Kállay Ernő.

Az 1937. évi diákból tisztikara a következőképen alakult meg: Elnök: Tonk Emil, Társelnökök: Horváth Agoston, Kóréh Béla, Miszti László, Nagy Zoltán. Titkár: Oláh Zoltán Cigányvajda: Póka Endre. Főpénztáros: Major Pál. Pénztárosok: Csutak Sándor, Nagy Gyula. Ellenőrök: Tana József, Vogel István, Háznagy: Tunyogi Cs. Gyula. Jegyző: Kabay Lajos. Főrendező: Adorján Klára, Albu Zoltán, Antal Péter. Bacsoni Emil, Balogh László, Bálint István, Benedek Gyula, Berky Julia, Bodnár Klára, Borbándy Zoltán, Deák Ferenc, Demeter László, Fernady Kató, Ferencz Vilmos, Finta Zoltán, Fosztó Dénes, Gomilcsovits János, Gyergyay Kornélia, Györfi Margit, Höfle József, Illés Elemér, Jónás Miklós, Káli Albert, Kiss Ferenc, Kovács Béla, Kovács Gyula, Kovács István, Kovács Kató, Kónya László, László Attila, László Ica, László Lili, Makkai Ernő, Nagy Ferenc, Nemes Sándor, Orbók Gyula, Pataky Erzsébet, Pánczél János, Rapp Margit. Rozgova Edith, Sárly Béla, Schilling Ottó, Szabó Gyula, Szeghő András, Szolga Ferenc, Venczel József, Venczel László Zsuljevics Nóra.

Új Szabó Dezső Füzetek:

Az eddig hirdetett Szabó Dezső Füzeteken kívül megjelentek és kiadóhivatalunknál, valamint vidéki megbízottainknál megrendelhetők és kaphatók az alábbi füzetek:

10. sz. Nyílt levél Hóman Bálinthoz.
 11. „ Trenga Dei: A nemzeti egység fogalma, hatásai, feltételei stb.
 12. sz. A magyar középosztály megteremtése. A középiskoláról. Az egyke.
 13. sz. Kárhozott nemzedékek, Világtörténelem, A kettészakadt magyar irodalom, Zseni és örület.
 14. sz. A mai magyar politikai horizont.
 15. sz. Válasz egy katolikus fiatal lánynak, Koppány.
 16. sz. A magyar paraszt és a magyar kultúra.
 17. sz. Mit izent Kossuth Lajos? Európa.
 18. sz. A választójog reformja. Válasz gr. Tisza Istvánnak.
 - 19—20. sz. Toborzó levél Máriához. Kulturfőlény és Kulturpolitika. Les Miserables.
 21. sz. Az olimpiász tanulságai. Olympiász a temetőben.
 22. sz. Az új kereszteshadjárat. A magyarság megszervezése a dalban. Gömbös Gyula. Az én karácsonyfáim.
 - 23—24. sz. Patkó István halála. Haláltánc a kisebbségi kérdései. A Gondviselés utjai stb.
- Ezenkívül minden füzetben, Mai jegyzetek. Több füzetben: Életem.

A Füzetek eladási ára: főiskolásoknak 25 lej, másoknak 35 lej, előjegyzés esetén főiskolásoknak 20, másoknak 30 lej. Az előjegyzés a Füzetek átvételére kötelez.

Minden öntudatos fiatal magyar olvassa és terjessze az új magyar öntudat igéjét.